

Асаби йныбыжьла штшалихуа, йхІаль псахрата йГІалалуа.

Асаби данГІадрира йГІашІарышвта апхърта дцанаЦыкІа, апхъахъаква йшырхІвауала, йхъвыщцагъи йщагащагъи тшапсахитІ, ГІвычІвГІвыс абгата дызчпауа ахІальква гІайылалитІ. Асаби ауи азаман йылайхІвауа ахІальква ддухапхъадза тшауацІнахитІ, даргъи йынцІра аурала йызГІанхитІ. Йхъвыщци йщагащи апсахраква ракІвымкІва асаби йгъагъара йГІаншауа зымГІва йырхъвыхитІ, шІыцрата йбауа джъайщитІ, йылайкІитІ. Арат йысквшква руацІа асаби уыцхърагІумца уйылабжъауамца йджъашараква зымГІва мГІаныта йГІаныщІуа йГІайгвыныргІвра атахъыпІ. Асаби йшан йазынархапІ ауи йбжъаща йгъи дыррата йауа. Ауи дырра анйауа, йхІаль-шан анщаквгылуа дГІаугвнымГІвазтын, асаби абазара йчвыбаргвхитІ, йдунейпшыща датшахитІ, данГІадзынгылуа йылайымхІваз, йГІайгвнымГІвыз апны дгъзГІацапахуам, ауи гІанымшара ахъазла уицхърагІумца дГІадзынуыргыла атахъыпІ. Апхърта дцанаЦыкІа йбжъу азаман асаби йыбызшва, йакъыль ацІолара рыпшГІара атахъыпІ – ахъвмарщаква, ашваква, асуратГІвыраква гІарасабапуамца. Арат йрапшу анхараква арыпхъагІв дрыквГІашІасра атахъыпІ, йауа ухІварыквын ауат йрапшу анхараква ракІвпІ асаби йхІаль-шан щаквзыргылуа.

Асаби йхъвыщци йщагащи аквшвауамца йацымГІвайсра атахъыпІ, ауи йара йныбыжьла йыквымшвауа адырраква йылаухІва гъауашым. Ауи дшсабийыркІву ухъураштылрагъатахъым, адырра шарда асаби йпны уазыгвжважвата амаль гъамам. Апхъахъаква йшырхІвауала асаби йакъыль шырыпшГІауа уырхъвыхырквын йГІаугвынгІвитІ, мачІ- мачІымца асаби шІыцрата йылайхІвауа, йыквымшвауа ашІыцраква гІаурысабапырквын ауат зымГІва йапхъала йызарархуштІ.

Асаби йысквшквейрылахІапхъадза йара йчІвдзата арахъарат асабиква йрылам хІаль шІыц, шан шІыцкІ гІайылалитІ. ГІвычІвГІвысагІара уылазлара ахъазла уаГІата йауу урапшызлара гъатахъым, уара ауахъауат закІыла угІарылхІвара атахъыпІ- упшыщала, ухъвыщчала.

Быжьсквшадза асаби ххъвыкІ дГІарылситІ. Хъвипхъадза ауи абазара апхъала дазцитІ, абазара къвыщрата йалу йгвникІылитІ. Ауат аххъвыкІ ргылартаква псах гъауам, ауатдара агІамта йащтацауата йацІамГІвайситІ

Асаби йысквш ауаца псахрата йГалалуа.

Йысквш йнадзицалуата асаби йГайгвынгIвигI йгъагъара йГаншауа, йГайархIва ажваквa, йан йаба атГачва мшигIадза йбауа аугIа йзалыргитI. Йакъыль пшГIауа йджвыквылитI.

Асаби йпатIаураква щардахитI, ймурадшГIайдахIвуаш дащтапI, тшахъирышвтитI, апкъыгIваквa дрымцIаситI, багъбата йкIитI.

Асаби дшгвыргъуш йдыруа дцитI, ауи ангъи джъауапта дйыцгвыргъыитI. Йгъагъара дГакIвзыршауа ауагIа йрызхъайцIитI, ауат зымГIва багъбарата йзалитI абзара апны.

Йысквш уалагата хсквшадза асаби шIыцрата йГайылалуа.

Арат асквшквa руаца асаби адуней йзыбитI, йбауа пкъыгIвипхъадза мГаныта йаму, абзара апны йзанагвалу йГайгвынгIва дцитI. АугIа йцрикви агIвымаквигI йзалыхитI, йыхъыз йдыритI, йара йшичIву йГайгвынгIвигI. Йгъагъара йбауала йакъыль йрыпшГIитI.

АпкъыгIваквa дызхъысуа йГазлыху, ауийшныкъвауа, ауат ргылартаквa йырзахвитI. АхIба йхIвауа йырхъйауа далагитI.

Ауат ракIвымкIва йхъа хвы шаквицIуш йдыруа дцитI, йцрикви йгъахIыльчви бзи йбитI, ажваквa «йауаштI» - «йгъауашым», «Сара йсчIвыпI» - «йгъсчIвым» йзалыргауа дцитI.

Хсквшa уалагата быжъсквшадза асаби йщагаша псахраквa.

Арат асквшквa асаби йхIаль багъбата йщаквйыргылитI, заджвы йхIваз йымгвапхазтын, йымгвапхара йылудыргитI. Асаби дызташвауа агIамальквa гIайгвынгIвуа дцитI, абзири агвымхари йзалыхитI, агвыргъбара йзГалкIгитI. Дызлу агвыпи йари йашIашIйырпшитI, йара алкIрараквакI шйылу даквшахIатхитI. Йгъагъара йГаншауа йырхъвыхитI, ауат джъауап рызГайауитI. Быжъсквшa данырталра асаби апхъара тшадикIылитI. Араъа йхъвыцщаквигI йдырраквигI йрылахитI. ЙыгIвзачвигI йари акъыльквшвара рызбжъапI, апхъарагъи рыца дазГашыкъта дадгылитI, йпахъ хачIвыта йГагылуа йырхъйитI. Арат алкIГIараквa ахIбачва йдырхъвыхра атахъыпI, йауа ухIварыквын, асаби йхъвыцщи йщагаша датша тланыкъвакIлагъи йГайрысабап ауаштI. Ауат зымГIва агIамальквa хIазыхIазырызлара атахъыпI.

Атурасы суратквa гIарысабапщa абызшва рдырра апны.

Ахъв хъадаквa йрыуата абызшва рдырра апны асуратквa рыдынхалра гIайитI. Асуратквa рквпшыраквa рзалыхуа, гIахIвахра рзалацIауа асабиквa йбжьара атахъыта асабигIзарта хачIвыта йаргылитI. Йапхъахауата асабиквa айчважвара (диалог)йазнабжьитI. АрыпхъагIв-абжьагIвы йазцIгIараквa йаздыргIвуа джьауап гIайыртуа, азцIгIараквa дара йырзыргылуа йыдрахIазыритI. ЙыгIвбахауа, ахъазы ачважвара (монолог) йаланархIитI, гIахIвахра алацIара йадынхалитI. Асабиквa пкыгIвата йану асуратквa рпны йырзыпхъадзауа, ачва рзгIалкIгIауа, аквпшыра рзыхIвауа йдыхIазыритI.

АпхъарасахIат йгIадрасабапуаш асуратквa ангIалырхуа хачIвыта йазуыргыла йатахъу:

-асурат йану йгIаугвынгIвуата, йджъащахъвата, абзира йазнабжьауа.

-йану аперсонажквa абазара апны йшаъу йаквыргIапсызлара.

-асюжетна суратквa персонаж щарда алазлара гъатахъым.

Асурат апны йгIалкIгIара атахъыпI:

1. Асурат апны йгIарбу афырквa. (пхIвыспа, чкIвын, цIла)

2. АгIвыра аперсонажквa йырчпаз, гIаншарата йырчпауа. (йхъвмаритI, йычвитI, йчитI)

3. Афыр хъадаквa йгIакIвзыршауа, ашIыпIаквa. (абна, ащхъа, аунагIва)

4. АгIаншара азаман. (пхны, гъны)

ЙзапшгвыпызлакIгъи асуратквa уанрыдынхалуа арыпхъагIв апхъапхъа джвыквцIара айчважвара акIвйыршара атахъыпI. Ауи айчважвара асурат йыздынхалуаш йазцIгIарквала йазйырцитI, йырчпуш мгIаныта йаму игъи ахачIвы йырчпуш гIаргвынйыргIвитI.

Асурат адынхалщa хмурадкI азгылитI:

1. АгIаншара рхъвыхща

2. Ракъыль рыбагъъара

3. Ражвар йалархIара, рыбызшва тшауацIнарыхра.

Асабиквa айхIарагIв асуратквa рымаджъащахъвата йапшлитI, даргъи зынла йырбауа рхIвахырныс, йыудырбарныс йалагитI. Ауи йгIалцIла арыпхъагIв асабиквa рджъауапквa йырхъвыхитI, рчважвара йалайырхIитI.

АсабигIзарта абаза бызшва апхъара анадзара дуузлуштI, асаби йхъатачв щаквгыла гъмыгIвхъгахушым апхъагIвчва рсквпшхъадзара, рпсихология

йаквшвауата нхара акІвуыршузтын. Рысквшпхъадзара йаквымшвауата апхъара «агвжвжвара» закІылагыи файда гьалам. Нхарипхъадза йаназаману йакІвуыршазтын, рдырраква зымгІва щатата йырзалырквын акІвпІ асурат адынхалра, абызшва дырраква дахІвра анамазлуш, асабиквагыи мачІ мачІымца адырра шІыцква анрауаш, рылшараква анбагыяхуш, ауатгыи щцалрата йанцуш. Апхъара апроцесс ахъмарща апш йакІвуыршауа, асабиква йуыргвышхвауа, абызшва ачважвара йаквуыргвышхвауа йырчвымыгъымкІва йбжьара. Абызшва рдырра апны ачважвара акІвымкІвагыи асабиква рнамыс-ъадаб анадзара рбзира ауысгыи йазгылапІ.

АгІвычІвгІвыс йансимшббазара апны йапшым бызшва гІайрысабапитІ: хъатІакІла йцри бызшва, хъатакІла агІвыма бызшваква.

Ари ацхърагІага агІацІщтра йашвхІаусыгІву ари апш цхърагІага асабигІзарта арыпхъагІвква ъарымам акІвпІ. АгІацІщтра йамурадугыи абаза бызшва ардырра апны цхърагІарала рыцІа йагыъчІвхарала атахъыпІ. ХачІвыта йазхІыргылтІ асабигІзартаква рпны асаби йцри бызшва системата ййырдыруа далагарныс. Асаби йара йтгІачва апны шІырпшырала йауыз ачважваща рыцІа йауацІырхныс, рхъвыщца тшауацІнахныс, ракъыль арыцІарарныс. Асаби йара йцри бызшвала ардырра щатата йазалитІ ахъвыщца тамам йылайкІырныс, дгІакІвзыршауа апсабара ййырдырныс. АсабигІзарта апхъагІвчва тшырбжьара атахъыпІйдзыргІвуата, йчважвауа йхІвауа гІаргІвынгІвуата.

Айчважвара (диалог) апны арыпхъагІв асабиква рдырраква рызгІарысабапуа йрылшара атахъыта йбжьитІ. АпхъарасахІатква хъвмарра элементла, турасы-инсценировкала, гІамдараквала йалазлара атахъыпІ, айцІба гвып **10-15** дакъыкъакІла йалапІ апхъарасахІатква, йквтане агвып **15-20** дакъыкъакІ, йхІаракІву агвып **25** дакъыкъапІ.

Йапшым апхъарасахІатква (занятия)

АпхъарасахІат адгалща (аквпшыра материал): сурат: «Ала игыи аласпакви». (автор С.А.Веретинникова из серии «АгІвна псауышвхІаква»)

Ахъвмаргаква: ла аласпаква ацта, жвы ахІвысква ацта, ажъа ажъачырква ацта, къанджъагыра (сурат)

Аметодика априемква:

І.Кытча:

АцІапхачкІвын псы ахъапІ

Ашв апахъ абар йщтапІ.

Атдзы унашылырныс апхъала

УгІанадырхра атахъыпІ лала.

2. Асурат алыхра «Ала игъи аласпакви»

-АчІвыйа аусурат апны йыжвбауа?

-АчІвыйа ала йачпауа?

-Ала адзхъа ачІвыйа йщтІу?

-АчІвыйа аласпаква йырчпауа?

-Запш лачырйа рахІа йшвгвапхауа? ШвгІаквчвжва. (арыпхъагІв асабиква дырдзхърагІитІ ргІахІвахра апны).

-АчІвыйа ала йанапІыщІу?

-Дызда алаква рфачІвы гІазгыз?

-АлагІвара рзызчпада?

4. Асабиква гІахІвахра 2-3 ажванахъала йалата йгІадуырхІвитІ.

5. ЙгІажвдыр, сгІазквчважвауа ачІвыйа? Ала акІвма момкІва аласпа акІвма?

Йхвыцта, йбабата, йласыта! - ачІвыйа ауи? (лачыр, ласпа)

6. Ахъмарщаква: топла хъвмарща.

Ала ласпаква амапІ. Аласпаква щардапІ. ЦІис, ацІисква щардапІ. АцІисква къвадама рымапІ, аласпаква йгърымам.

АрыпхъагІв-асабибжъагІвы атоп асаби йзауищтитІ, асаби атоп йгІайкІитІта ажванахъа найырדзахитІ

7. Амачвквала хъвмарща «Аласпа»

Аласпа апынцІачкІвын цІарапІ, цІхъва амапІ, йамапІ хъвда. Асабиква рымачвквала ала асурат рчпитІ, арыпхъагІв йыдйырбитІ.

8. МцхІва кытча.

Ала Микки цыгвхвыц гІанайаутІ, хшкІвокІвакІи, квайчІвакІи. Зъарайа ала йгІанарийыз цыгвчырта?

9. Абызшвала атшарыщцара. «АдзцагІвчва»

УнапІква тыбгІата йауацІых, упсып цІолата йтага, псайспамцара тшынаркъв, унапІква гІауыкІвуыршахуамца упынцІала упсып гІатыщтх.

10. ХІхъынхІвытІ, хІкІвашатІ-бна швырта хІцитІ!

СгАжвдыр сара: -сшитІ, сшитІ, сгІау-гІауамца сгІапситІ. Асабиква дара рквпшыраква ашвыр ахъыз рымхІвауата рыгІвзачва йыддырбитІ, ауатгыи рынбжъагІв дызквчважвауа ашвыр ахъыз райхІвитІ.

II. АпхъарасахІат аитог.

Асабиква бзита йынхаз арыпхъагІв йгІаликІгІитІ, ахъаратгыи ргвы дымрыдзуата ауи йшазпылуаш драйгвышхвитІ.

АпхъарасахІат 1 «Адзын»

АпхъарасахІат амурад: -апхъагІвчва адзын амшква штшырпсахуа рзырхъвыхуа, амш апсахщаква йаквыргІапста тшырзгІвычауа, апсахщаква рзгІалкІгауа, аугІа адзынла амшква нхараата йакІвдыршауа йрыхаргІвазара. Асюжетна сурат йану йзгІаквчважвауа, афыр хъадаква рзгІалкІгІауа йбжъара, абаза бызшвала ажва шыц дырдырра, ажванахъа абгала джъауап рызгІатуата йбжъара. Рыбызшва тшауацІнарыхра, ракъыль аквпшыра рыбагъара.

АпхъарасахІат адгалща: асурат «Адзын» (йапшым ацІла зигІваква, адзын нхараква гІанарбауа), адзын абыгъьква, ашвырква: ажвумп, мшІайша(рябина),раса, ахъварпква.

АпхъарасахІат акІвшаща.

АбжъагІвы асуратла «Адзын» анхара акІвйыршитІ.

-Асабиква, адзын гІаталтІ. АхІвраква гІвахитІ, ацІлабыгъьква гІакІашвшвахитІ. Щардала пша гІаситІ, аква гІаквазапытуа йалагатІ. Арат апсахщаква адзынла акІвпІ йангІаншауа. АуысачКІвын швгІаздыргІвы:

...ЙгІайтІ сасыта адзын

АцІлаква тшдыршвшвахитІ

Апша дугъи гІаситІ

Акъырльуква псегІахитІ *Мыхц Къарим*

АбжъагІвы: -Асабиква гІамдара апахъ хІанджвылцІуа ачІвыйа йхІшвыхІцІара атахъу? ХІщапКва йырхъахІцІара атахъу ачІвыйа? Аква гІаквауа йалагузтын йхІыцнахІахвра атахъу ачІвыйа?

Ашв ахъыла бжъыкІ гІагитІ.

АбжъагІвы: -ХІара хІпны сасра дгІайтІ акІъанджъ Алина. Алина лгІвычаща хІшвырхъвых. АчІвыйа ауи йылшву? Аплащ, ачрыкъьква, амартан йылнапІыцІу швырхъвыхстІ.

Алина: -Швымш бзита асабиква! Сара абна саъан, ауаъа йгІасшІашваквас абна швыркви, йапшым адзын абыгъьпщдзакви швызгІазгІтІ.

АбжъагІвы: Арат абайара зымгІва абна йгІахІнатитІ. Ашвырква абна йылу апсауышвхІаква, апсегІачІвква алачитІ, агІычІвгІвыс йфачІвы апны йгІайрысабапитІ.Араса зфауада? АмшІайша зфауада?

АбжъагІвы: - БызгІвадахатІ Алина! Асабиква швырпшыстІ арат абыгъ зигІваква! АчІвыйа арат злапшым?

Алина: - Абар абыгъ гІважъ, абыгъ къапщы.

АбжъагІвы: - Асабиква, швырпшыстІ, абыгъква рчваква акІвымкІва ачІвыйа ужвыгъи злапшым? ТамампІ, ауат рквпшыраквала йгъапшым, ауи рыцІлаква шапшым апшта.

Абыгъква йызчІву ацІлаква рсуратква асабиква йашІдырпшитІ. (цІыхІ, джъычІв, чамхІа)

Ахъвмарща: абжъагІвы абыгъ дйырбитІ, асабиква ауи ацІла ахъыз рхІвитІ.

АбжъагІвы: - Апша дугъи гІасын,

АцІла тшаркашватІ.

АцІла тшаркашвахын,

Абыгъ гІакІашватІ.

УымчІвыуын абгъычкІвын, уымчІвыуын абгъы.

УахъчІва угІакІашвузтхІва угІайыхуаштІ уачІвы.

АбжъагІвы: -АчІвыйа абгъычкІвын йазнийыз? Ужвы хІгІагылпІта ари уысахвыщ йгІазквчважвауа гІахІырбапІ.

Асабиква йыргвапхаз абыгъ гІарахвитІта рнапІква щтІырхитІта апша гІасща гІадырбитІ, уадыргІвана псайспамца йчІвауа абыгъ гІакІашваща гІадырбитІ, абгъычкІвын аладзква рнапІквала йгІаркІуа йашІпшитІ,угІайыхуаштІ уачІвы – рнапІква щтІырхуа тшхъаргылитІ. Ауысахвыщ абжъагІвы асабиква лыцта уарадта йырхІвитІ,абыгъ йазнийыз тшашІдырпшитІ.

АпхъарасахІат аитог: -АчІвыйа уахъчІва швари хІари хІызквчважваз? Апсабара шпатшапсахуа адзынла? Дызда сасра йахъчІва йхІызгІайыз? Дабаъаныз ауи? АчІвыйа йхІызгІалгыз Алина? Алини хІари абна байарата йаму щарда гІдыртІ!

АпхъарасахІат 2 «Абна апны йгІахІпшІашваз»

АпхъарсахІат амурад: абна швырква рыхъызква, рквпшыраква йырзалыхуа, цри бызшвала рыхъызква рзыхІвауа йбжъара, ашвырква йызлапшым рызгІалкІгІауа,ршІырпшыраква рзыбауа йбжъара.

АхачІвы: абна псауышвхІаква рмагІны рылархІвара, агІамтаква рыквыргІапста рпсахща йахаргІвазара.

АпхъарсахІат адгалща: ажъя, амшв,абага асуратква.

АпхъарасахІат акІвшаша.

АбжъягІвы: Асибикви сари экскурсия абна хІцатІ.ХІшымгІвайсуазымцара аелкІа ацІахъ йыцІачІвата закІ нагІбатІ. (ажъя асурат длырбитІ). - АчІвыйа ари? ЙшкІвокІвата, йбабата, алымхІаква чІврыта, бзита йдзыргІвитІ,бзита йагІитІ,ацІыхъвагъи айшыста? (ажъя). Ажъя хвыц зымгІва рацкІыс ласы йхъапалитІ. Агъныла ажъя ахъвы тшапсахитІ, йгІвабджъаз ахъвы агъныла йшкІвокІвахитІ.

АбжъягІвы: -Ужвгъи абнала апшыхвра экскурсия акІвхІыршапІ.ЙыгІбауа ачІвыйа хІара хІпахъла йхІызгІатрыстІ(асурат длырбитІ). Ари апсауышвхІа ахъыз ачІвыйа? Бага! ТамампІ! Абага-хъакъапщпІ, ацІыхъва чІврыта йбабата йаъапІ.

Тшпсцарадакъикъа: Асабиква зымгІва апещ аквта йгІатагылитІ даргъи абжъягІвы йцІыхъва йтагыла йралхІва рчпитІ.

Ажъя

ЙдзыргІвуамца –йдзыргІвуа

Ажъя алымхІаква чІвырхатІ

Йшвауамца, йшвауа

БжбыкІ гъахънащтхуам ачІвырхъа. *Апса ФатІумат*

Ажъя алымхІаква хІшвырба?

Ажъя шыпауа апшта йшвчпа.

-Ажъягъи абагагъи хІыцта абнала хІшымгІвайсуамцара абна йгІалцІитІ (асурат длырбитІ).

-Амшв акІвпІ,тамампІ.ХІашвырпшыстІ амшв асурат, йшпаъу ауи? Ауи дупІ, йбабапІ, йгІвабджъапІ! Амшв ацха бзи абитІ, ажвумпква бзита йафитІ.Амшв анырба, ажъягъи, абагагъи йшван абна йылаххтІ(абжъягІвы асуратква адихыттІа игъи йхъигІвахитІ асуратква).ЙгІахІрайгварма амшв? АчІвыйа йызгІахІмрайгвуш амшв?

-Асабиква йабабзауа амшв, абага, ажъя? (абна апны).Ауи гІалцІла абна апны пшыхвра, гІамдара шванцара шпатшышвчпара атахъыйа?

Швсакъуа швымгІвайсра атахъыпІ абна апны, апсауышвхІаква швымрыхІауа, даргъи швгІадымрахІара ахъазла.

АпхьарасахІат аитог: -Асабиква, йахьчІа хІызквчважваз ачІвыйа? (асабиква рджьауапква дрыздыргІвитІ). Абна шванцара швсакъхара атахъума? АбнапсауышвхІаква хІызквчважваз запшыа рыцІа йшвгвапхаз?

АпхьарасахІат 3 Тема «АбнапсауышвхІаква»

АпхьарасахІат амурад: апсабара рдырра йгІацІанакІуа аматериал рыбагъара (абна, аунагІва псауышвхІаква), агІвна, абна псауышвхІаква рыхъызква йырзыхІвауата, йырзалыхуата йбжьара, ауат рыгІвараква, ауат рбзазаца йызлапшым рзалыхуа, ажванахъа абгала йалу гІахІвахра тшыткІ рзалацІауа йбжьара.

АхачІвы: асабиква абжьагІвы йазцІгІараква йауацІыхта тамамта джьауап гІайыртуа, рыбызшва тшауацІнарыхра, апсабара аджьацахъвараква рылархІвара.

АпхьарасахІат адгалца: «Абна», «Аква» -сурат, ййудзышвата абыгъква дасузлакІгьи йызхъауата, апсауышвхІаква рсуратква, апсауышвхІа суратква атшпсцара дакъикъа апны йгІадрьсабапуаш, асхемаква (апсауышвхІа ъапкъ-льапкъква гІанарбауа, апсауышвхІаква рыгІвараква, йырфауа, йапшым псауышвхІа хъвмаргаква (ажъа, тен, бага, мшвы, пыжвбана)

АпхьарасахІат акІвшаша.

-Запш гІамтайа ужвы йакІвшашауа?

Агъвы апны асурат «Абна» кІыдпІ.

-Сара йацы абнала сгІамдун, ауи гъгІазымдырхтІ, абна швабыжта тшапсахтІ! АчІвыйа ауи згІазымдырхыз? АцІлаква ачІвыйа йрызнийыз? (абыгъква гІакІаплахитІ, рчваква тшырпсахтІ)

Асабиква швымачвква гІашврысабапуамца абыгъква ацІла йшгІакІаплауа йгІашвырба!

-Абар бгъыкІ, абар гІвбгъыкІ, абар хбгъыкІ, абар пщбгъыкІ, абар хвбгъыкІ апша йагауа йхъынхІвуа йкІапІлауа адгъыл тшартуа, йгІахІвуа йкІаплитІ зымгІва. (асабиква рымачвква хъдыртшуамца абыгъква рпхъадзитІ, уадыргІвана йшкІаплауа апшта йхъынхІваумца абжьагІвы йгІалдырбитІ).

-Дызда швыуа абна йаъахъаз? Асурат хІапшуамца хІыла йгІацІагІыжыпІ абна хІаъата. Йшбзидздзу абна апны агІамдара. ДауышвапІ, йпшдзапІ. Ауаса бзи-бзи удзыргІврыквын шарда угІуштІ, апсгІачІвква руарад хІващаква, абна адзыхъ абыжъ пшдза, (фонограмма). Адзынла запытла шардата ква гІаквалитІ. Аква абжы шваздыргІвуамца хІымачвква гІахІрысабапуамца

аква абжбы гІахІырбапІ.Аква псайпамца йалагитІ,уадыргІвана рыцІа ласыта йгІаджвыквылтІ,йгІаквитІ,йгІаквитІ щардата,уацІыхъван псайпамца аква ашІасхитІ.(асабиква апианина йасуа йашІырпшыта рымачквала астал йаквсуамца аква абжбы гІадырбитІ,апхъапхъа псайспамца, уадыргІвана рыцІа ласыта,уадыргІвана йшашІасхуа аква йашІпшитІ).Амара гІаппахтІ,аква ашІасхтІ(асабиква рнапІква щтІырхитІ,йнадыркъвыхитІ)

АгІвна апсауышвхІакви абна псауышвхІакви рахъцаща, агІахІвахра алацІара, ауат йызлапшым алцара.

-Абнала хІанымгІвайсуа, хІара йшыгІбауала, заджвгы даъамшва акІвпІ.Ауаса ауи гІващагІарапІ.Абна апны псауышвхІа щарда бзазитІ.Дызда абна йбзазауа, йсызгІалшвкІгІа? Даргы абна асурат ахыла агъвы йкІыду асурат апны йкІнышвхІа.АчІвыйа арат апсауышвхІаква ажвакІла йызларыпхъауа? -АбнапсауышвхІаква, тамампІ! Арат абна апны йбзазитІ, агІвычІвгІвыс ауат напІлагІзарала йыгъйагІзум, игъи тшгІидрагІзушым.Ауат рунагІва абна акІвпІ.ЙашІшвырпшы ауат рквпшыраква? (цІыхъва, ахъвква). Йызлапшым швапшыта йгІалшвкІгІа? (асабиква абнапсауышвхІаква рквпшырала йдырхъвыхитІ (ажъа-тен,абаги-апыжвбани,амшви-аквыджьми)

АчІвыйа йызлапшу ажъи атени? АчІвыйа йызлапшым? Ажъа хвыц алымхІа чІвырква азнагвалайа? Запш псауышвхІаквайа ажъа зчвшвауа? Ажъа шпачауа? Йшпафуа ашвхы? (асабиква ажъа ачаща йашІпшитІ, рпыцквала аквдрысуа ашвхы афаща абжъагІвы йылдырбитІ) Арасаква анафуа атен хвыц ачаща шпаъу? (цок-цок-цок)

Ужвы, абаги апыжвбани ашІхІырпшыпІ.АчІвыйа йызлапшу?Алцарата йрылу ачІвыйа?Апыжвбана агвырква азнагвалайа?

-Ужвы дызда йгІанхаз йашІхІырпшра ахъазла? Амшви- аквыджьми. Йызлапшу ачІвыйа ауат? Алцарата йрылу ачІвыйа? Амшв хъгІара бзи забауа ачІвыйа?

Тшпсшарадакъикъа

Швари хІари абнапсауышвхІаква ртурасы хІталуаштІ.Арат ахъылпаква (абнапсауышвхІаква рсурат аныта, картонла йчпата хъылпаква рхъарцІитІ):азаджв дажъата, азаджв дбагата, азаджв дымшвыта хІцуштІ. Даргы ауат рчпащаква хІчпуштІ(рныкъваща,рбыжъква,рчаща)

Ахъвмарща «Дасу дъабзазауа»

АбнапсауышвхІаква абна апны йабагІвнабзазауайа? (агІвараква) ДзачІвыйа йырзычпаз ауат рыгІвараква? Арат йыжвбауа апсауышвхІаква хъарата абна йылалтІ рыгІвараква рызгІаухра атахъыпІ. (асабиква абнашвыр асурат гІарахвитІ агІвара йызчІву апны йадзхъарцІитІ).

-Асабиква абнапсауышвхІа рыгІвараква гьапшым, йыжвбитІ абага, амшв, ажъа, апыжвбана агІвара адгьыл апны йгІанажитІ, атенква рыгІвараква ацІла апны йаларчпитІ.

Ахъвмарща «Дасу йфауа»

-АбнапсауышвхІаква азджьакІрфауа къачІвахыта рпны йщтІарцІитІ. АчІвыйа ауат йырфауа? Запш бнапсауышвхІайа къачІвахырта зчауа?

Арат акІъанджъква агІвынаквала йалахІырчІваз швырпшы, ауат швырцхърагІарныс ртахъыпІ, йшвызпшитІ. (ажъа, пыжвбана, амшв, бага, тен). Ауат ймащыуитІ, рфачІвы гІашваута апсауышвхІа йазыжвга.

Асабиква асуратква гІащтІырхитІта абнашвыр адзхъа йщтІарцІитІ, абжъагІвы ауат йшырчпауа йырхъвыхитІ, драйбжьитІ, йыргвышхвитІ.

АпхъарасахІат аитог: -ШвызгІвадахатІ асабиква, уахъчІва йыжвдырыз абнапсауышвхІаква рыхъызква гІасазхІвашда? Ауат йырфауайа абна апны? РыгІвараква шпауа ауат? Бзита швынхатІ, швызгІвадахатІ.

АпхъарасахІат 4 Тема «Адзы апсабара апны»

АпхъарасахІат амурад: адзы мгІаныта йаму, ауи агІвычІвгІвыс йбзазара апны йшгІайрысабапуа, адзы аквпшыраква, асабиква рдырраква адзы агъагъарта йачпауа рыбагъъара, ражвар алархІара (адгьыл, дзы, дзыцІгІа, тенгъыз)

АпхъарасахІат адгалща: асуратква адзы йапшым апкъыгІва йтата, глобус, адзы агъагъара адуней апны йачпауа.

АпхъарасахІат акІвшаша.

АбжъагІвы: Асабиква ари акытча шваздзыргІвы:

ЩапІыкІла йгылапІ

ЙхъынхІвитІ акъым апшта

Акъральква гІахІнарбитІ.

АчІвыйа ауи?

-Асабиква, абар глобус. Аглобус йыунардыруа ачІвыйа? Аглобус шарда хІнардыритІ: хІадгьыл аквпшыра, атенгъызква, океанква, адзхъаква, адгьылква, абыхъвква.

-Йшпажвбауа чІыхвла йану аглобус апны, ауи ачІвыйа? Ауи дзыпІ, тамампІ.

-Адзы сабапрата йхІызгІанагуа ачІвыйа? Дыдза йзыдызгалуа дзы? Адзква зымгІва апшума? АхІвраква дзы ртахъума? АпсауышвхІаква дзы йазыбжума?

Дзыдъа агІвычІвгІвыс дызбазушма? (асабиква рджъауапква абжъагІвы йырхъвыхитІ)

-Асабиква, агІвычІвгІвыс йбазара апны дзы мгІанду амапІ.Дзыдъа заджвгъи дгъызбазум, псауышвхІагъи, агІайыраквагъи дзы ртахъыпІ.Адзы цІгІатагъи йаъапІ, амщатагъи йаъапІ.Адзы йамщу зымгІвагъи рзыжвитІ.Атенгъызква, аокеанква рпны адзы цІгІапІ йаргъи агІвычІвгІвыс ауи йгъизыжвуам. Адзы цІгІа ззыжвуа йара ауи адзыцІгІа апны йылу апслачваква ракІвпІ.

-Асабиква, хІара хІкрантква рпны йгІайуа адзы адзыхъква йгІарыцІцІитІ, ауаса ауи йрыцкъахъата хІкран йгІатыжжитІ.Абнаква рпны адзыхъхвыщдзаква ангІацІцІуагъи гІаншитІ,ауат адзыхъквагъи агІвычІвгІвыс йыжв ауаштІ,шваргъи швыуа зджъакІы йшвыжвхъазапІ ауи апш дзыхъдз?

-ЙхІыжвуа адзы швазсакъхара атахъума? (асабиква рджъауапква). АбжъагІвы адзы йгІаунатуа хвыта йаму гІаргвынйыргІвитІ, акъральква дзы ьарзымхъауа, йъакъиту швапхата йырзгІайгитІ.АдзыгІвква,адзыхъква цкъата йырхъпшра шататахъу даквгІашІаситІ.

Асабиква адзы шгІаншауа ралхІвитІ, адзы агъагъара (круговорот воды в природе) гІаргвынлыргІвитІ.

Тшпещара дакъикъа

Ахъвмарща «Аквацыра хвыцква агъагъара йыгІвитІ»

-Асабиква, хІацхъвмарпІ! Ахъвмарща швабыжта йджъащахъвапІ сара спстхІвахвыцызлуштІ, швара аквацыраква швакІвызлуштІ.

-ШвгІагІв сахъыла, аквацыраква! Апша чвгъа гІасуа йалагатІ, апстхІва духатІ.Аквацыраква тшазыркІкитІ тшабадыркІитІта дзыгІвта йгІатаххитІ, уадыргІвана йыдздухитІ(асабиква рнапІква абадыркІитІта азаджв азаджв йцІыхъва йтагыла адздур а йашІпшитІ).Йыдзцауамцара атенгъыз йташвитІ(асабиква гъагъата йадзхъагылитІ). Араъа асабиква йгІаргвалашвахитІ-рмама апстхІва апны йцахра шатахъу. Араъа амара гІапхатІ,аквацыраква йласхауа йалагатІ,даргъи рмама апстхІва апны йхъапсгІалуа йалагатІ.Аквацыраква амара анурква йгІарыквпхаз йдрыратхтІ,даргъи апстхІва мама лпны йнадзахтІ.

-Асабиква адзы ахъаз шІыцрата йыжвдырыз ачІвыйа? (асабиква рджъауапква).

АбжъагІвы адзы астанан йтата йыдйырбитІ, ауи датша станакІ йтайчвитІ,адзы фгІвы, чва шамам асабиква йрылархІвитІ.

АпхъарасахІат аитог: -Асабиква, ачІвыйа глобус ззырхІвауа? Аглобус йыхІнардыруайа? АчІвыйа адзы мгІаныта йаму? (асабиква рджъауапква абжъагІвы йажва)

АпхъарасахІат 5 Тема: «Ашвыркви ауатралыцІкви»

АпхъарасахІат амурад: ауатралыцІкви ашвыркви йрыхаргІвазара, агІвычІвгІвыс йбзазара апны ауат мгІаныта йрыму, цри бызшвала ауатралыцІкви ашвыркви рыхъызква рзыхІвауа йбжьара, ажванахъа рзалацІауа.

Адгалца: ауатралыцІкви ашвыркви рсуратква, ацІлауатри ауатри рсурат.

АпхъарасахІат акІвшаца.

-Асабиква, смартан йту ашвыркви ауатралыцІкви зымгІва алапсапІ.ШвгІасцхърагІа! Ауат алыхта атамщакъ йтацІара атахъыпІ. (абжьагІвы закІы закІымца ауатрлыцІква йгІатыхитІ асабиква йыдйырбитІ йаргы дразцІгІитІ: -Ари ашвыр ахъыз ачІвыйа? Ачва швапшы, ауи йапшымца ауатралыцІкви ашвыркви рыхъызква асабиква йырхІвитІ(наша,пІатІражан,кІамбыста) Арат ауатралыцІква гІадрывсабапуа запш фачІвыйа йыдрахІазыруа? (салат). ТамампІ,асабиква,салат.Ужвы швари хІари кІамбыста салат хІмацІауыпІ.

Амачвквала хъвмарра: «АкІамбыста ххра».

АбжьагІвы: -Асабиква, хІмахъаква хъагІгылитІ, йыгІджвджвитІ(асабиква рнапІква шырджвджвауа йашІпшитІ), ужвы акІамбыста хІххра атахъыпІ.Сара йшсчпауа сшвырхъвыхуамца йысчпауа сыщшвчпах.

-ШвызгІвадахатІ, ужвы йыснапІыцІу швгІапшы,ачІвыйа ари ашвыр ахъыз?(чІва). Ачва шпаъу ари ачІва? Аквпшыра шпаъу?(йгъажъыпІ) (йара ауи апш азцІгІара абжьагІвы ахъарат ашвырква рыхъаз азцІгІара рзыйырглитІ (хІваса,хІа)

-Асабиква, чІва, хІа, хІваса-ачІвыйа ауат зымгІва хъзыкІла йызларыпхъауа? (швыр) ЙабагІайуа ашвырква? АуатралыцІква абагІайуа? (ауатра, ацІлауатра)

Асабихъвмарца: Ахъвмарца ахъыз «Ауатра-ацІлауатра» (абжьагІвы ауатралыцІ ахъыз йхІварыквын асабиква напІы йаситІ, ашвыр йхІварыквын – асабиква йхъапалитІ)

Йшпажвбауа асабиква ашвыркви ауатралыцІкви йумджвджвауата йыуфа ауашма? АчІвыйа йуджвджвара затахъу?(рджьауапква)

-ТамампІ, ашвырквагы ауатралыцІквагы йыуджваджвара атахъыпІ хІшымчмазагІвхуш ахъазла, ауат йджвджвамкІва йыхІфузтын хІчмазагІвхуштІ.Ачара уаламгаскІва ачІвыйа йыучпара атахъу? ШвнапІква жвджвджвара атахъыпІ.

Ахъвмарца: «Хъыцкъауыцкъаква»

ХІымачкква йыгІджвджвитІ, йыгІджвджвитІ,

ХІлымхІачкІвынква гІджвджвитІ, йыгІджвджвитІ.

ХылачкІвынква гІджвджвитІ, йыгІджвджвитІ,

ХІпынцІа гІджвджвитІ, йыгІджвджвитІ.

ШвгІахІпшы ужвы зымгІа,

ХІхыцкьяуыцкьяхатІ хІара!

АпхьарасахІат аитог: ЙгІахІыргвалашвапІ, йабагІауа ашвырква?

АуатралыцІквa? АчІвыйа ауат уыджвджвара затахъу? (асабиква рджьяуапквa, асбибжьягІвы йажва адкІылра)

АпхьарасахІат бТема: «Абаза фаша»

АпхьарасахІат амурад: абаза фаша йамгІану, ауи йадгалу йахаргІвазара, акІьанджъ агІвычаща рзырхъвыхуа, ажва шыцкІва рзыхІвауа, йгІаныцуа гІаргвынгІвуа йбжъара.

Адгалца: акІьанджъквa абаза фашала (хъацІа, пхІвыс гІвычаща) йгІвычата, абаза бзазаща гІаунарбауата асурат.

АпхьарасахІат акІвшаща.

АбжьягІвы: -Асабиква, уахъчІва швари хІари йджьящахъву апхьарасахІат акІвхІыршуштІ, асасчваквa йхІызгІайквaз хІрайгвуштІ. ШвгІарпшы ауат. АпхъанчІви абазаквa чгІвычата йыршвырцІуз хІхІырдыруаштІ. АбжьягІвы акІьанджъ абаза фаша зшву асабиква дйырбитІ, ауи адгалца дгІаквчважвитІ. АбжьягІвы аусуратквa рпны афаша злалу дйырбитІ, апхІвыспа лчгІвычакви, ахъацІа йчгІвычакви ашІдырпшитІ.

Ауи амщгІахъ уыжвгІанчІви агІвычаща дйырбитІ, асабиква дрыцта ауат апхъанчІви гІвычаща дырхъвыхитІ.

Амачвхъвмарца «Фаша» ауыса хвыц дырзгІапхъитІ (абжьягІвы асабикви афаша йадгалакву рыхъызквa йхІвумца, дара афаша ршвызшва рыла йгІацІаржьюамца рнапІычкІвынквала йгІадырбитІ афаша йадгалакву:

ХІфаша йадгалу швшвырдыр

ЙацпІ ауи рызна хІазыр

Рызна мъа, рызна хІвынчІвра

Джыр къама, рызна тара.

АбжьягІвы йгІайгыз абаза фаша йшрангІалуа, йшрызбзихауа дапшырныс йыршвдирыцІитІ. Абаза макъым асабиква азырыдзыргІвитІ, аинструметквa злалу амакъым даквгІашІаситІ. (къвабыз, доул, пхарчІакъ)

Тшпсшара дакъикъа:

Абаза макъымла йапшым агІахІвыща аэлементква абжъагІвы асабикви йащырчпитІ. (ахІвссаква рнапІква йымгвжважвауа пшката йщтІырхуа, ачкІвынчва рнапІква ргвтшпыла йгІаргуа апахъла йатыпитІ, уадыргІвана йгІатхъахитІ)

АбжъагІвы: -Асабиква, йхІырхъвыхпІ,уахъчІва абаза фаша йадгалу ахъызква йышвзыгвынкІылыз.Сара акІъанджъ апны аэлемент швсырбуштІ швара ахъыз абазала йгІасашвхІваштІ. (абжъагІвы афаша злалу ачгІвыча дйырбитІ, асабиква цри бызшвала ахъыз райхІвитІ:кІасы, кІвымжвы,рызна мъа,хІвынчІвра,уабчвахъылпа,къама.)

АпхъарасахІат аитог: ажва шІыцква рдырра рыбагъара, абаза фаша амГІаны ауи йадгалу ахъызква рыхаргІвазара.

АпхъарасахІат 7Тема «Аъамапсымаква-нхагамачваква»

АпхъарасахІат амурад: - Айхагамачва агІарысабапща, ажва йгІадрысабапуа амГІаны бзита гІаргвынгІвуа, ауат рпхъадзара йалархІара, ажванахъа рзалацІауа йбжъара.

Адгалща: йапшым асуратква: айхагамачваква аныта, ауат рГІарысабапща аныта.

АпхъарасахІат акІвшаща.

Асабиква (абжъагІвы апхъарасахІат апхъала йгІайрахІазарыз амГІва асурат) йгІаквйырглитІ.

АбжъагІвы: - Асабиква, швапшы ари хІара хІымГІва, ауи йрайшапІ, йтыбгІапІ.АчІвыйа амГІва йачпауа? ТамапІ, амГІвала амашинаква мГІвайситІ. ШвырпшыстІ хІара хІмашинаква амГІва апны йыквгылакву, ачІвыйа ауат знымкъвауа? (ауат чарх гърыцІам). Ачарх ацІахІцахра ахъазла йыхІчпара атахъу ачІвыйа?

-Шврымдзаква швырквчІвах, сара ауи ачарх хІчпахра ахъазла йгІахІрысабапуаш айхагамачваква зту атара сыщгІазгтІ.Йышвтахъума йыжвдырныс ауаъа йту? (абжъагІвы айхагамачваква зту атара дйырбитІ, ауи йгІахъитІитІ, йту айхагамачваква дйырбитІ, рыхъызква йхІвитІ)

-Ари чІвымыгъпІ, йхІшвырхІва –чІвымыгъ, (джъахІва, хан, гврахІа (абжъагІвы дасу айхагамачва злагІадрысабапуа райхІвитІ).

-Асабиква, айхагамачваквала йапшым аунагІва ауысква рчпитІ, чІвымыгъла агъвква абадыркитІ, агврахІала мшІы пыртшитІ, ханла агъвква агІвырхитІ.Ауат швара швырхъыс ауашма?

- ДзачІвыйа, арат айхагамачвала йзынхуш? ТамампІ апапакви, ададакви. Швара швахъыс гъауашым! ШвхвыцыркІвапІ, ауат хІатлапІ игъи цІарапІ, швнапІква пнакъныс закІы гъазхІвам, ауи гІалцІа уахъчІва хІара айхагамачвата йгІахІрысабапуаш ахъвмаргаква ракІвпІ, швпапакви швдадакви йшырчпауа апшта хІаргъи йхІчпуштІ. Ари ауыса швгІаздыргІвы:

«Щардадзата сада йымапІ

Йсабапу ьамапсыма

ЙсйырдыртІ ауат зымгІва:

КІвагъа, пхапс, дзадзы, джъахІва...»

Тшпещара дакъикъа.

Хыр-хыр хыр!

Хыр-хыр хыр!

ЙхырхыритІ ахан

Хыр-хыр хыр!

Хыр-хыр хыр!

ЙагІвнахтІ акды абан.

АгврахІала хІастІ амшы, хІастІ амшы,

ХІатасхтІ ужвыгъы зны!

ЙагІвхІырпатІ йаргъи амшы. (асабиква ахан йшпнакъуа йашІпшитІ, агврахІала мшы шырхуа гІадырбитІ)

-Ужвы амашина ачпахра хІатазгІайхпІ. Айхагамачваква адуква зланхауа хІырхъыс анамуашзара, хІара ахъвмарга айхагамачваква гІахІахвпІ. ЙгІатышвх айхагамачваква (асабиква атара йгІатырхитІ айхагамачваква, амашина ачарх рчпахитІ)

-ШвызгІвадахатІ, ужвы швара швмашинаква шврыквчІва амгІва швыквыл ауаштІ. (асабиква ррымдзаква йрыквчІвитІ, ауат амашина аныкъваща йашІпшитІ, аруль рымата тшацырчпитІ.)

Ахъвмарща:

-Амашинаква амгІва йгІаквгылтІ, йалашвыршва амашинаква! ЙгІашврыхъынхІв аруль! (асабиква амашина анкъвцаща йашІпшитІ, абжъагІвы ауат ажвала йрыцІылкІитІ, ларгъи длырбитІ амашина анкъвцаща)

-Вввв, хІапшитІ хІпахъла, агІвыга гІвынагъи хІтапшитІ, хІпахъ йгылу амашинагъи нагІбитІ, йгІахІрыхъванчитІ аруль агъьмала, йгІахІрыхъванчитІ

аруль армала, хІпахъла йгылу амашина хІгІакІвшитІта, ввввв хІгІайыгІвситІ, йаргыи хІпны хІгІадзахитІта псаспамца хІгІашІаситІ. Ввввв...!

АпхъарасахІат аитог: -АчІвыйа йахъчІва хІызквчважваз? Айхагамачвакв абазала рыхъызква гІасазхІвашда? Ауат йгІауахв аушма? Уалахъвмар ауашма?

АпхъарасахІат 8 Тема: «АхІврапшдзаква»

АхъарасахІат амурад: -асабиква цри бызшвала ахІврапшдзаква рыхъызква рзыхІвауа, ахІврапшдзаква рмагІны, йызлагІадрысапауа, рпшдзара рзгІалкІгІауа, йрылархІвауа, рыбызшва цри апны ажва шІыцква рзгІарысабапуа йбжьара.

Адгалца: ахІврапшдзаква рсуратква, йбзу ахІврапшдзаква

АпхъарсахІат акІвшаша.

АбжьагІвы: -Запш заманйа асабиква ужвы хІызту? (агІапын) АгІапын амщтахъ запш гІамтайа йгІайуа? (пхны). Апхынла хІыщхъаква рпны ахІврапшдзаква гІакъагІитІ.ЙшвырхъвыхстІ асабиква, хІара хІгвып апны йапшым ахІврапшдзаква гІвнагылапІ.ХІара хІъабзазауа ашІыпІа швабыж йпшдзапІ.Абыхъв хІгІаква, адзыгІв мчхъаква, ащхъа зигІвакв.Йапшым ахІврапшдза йгІайитІ хІыщхъаква рпны. (абжьагІвы йапшым ахІврапшдзаква рсуратква Къарча –Черкесс апны йгІайуа дйырбитІ) АхІврапшдзаква рчвакв шпау? Рквпшырала йацапшума зымгІва?

-АхІврапшдзаква зымгІва гъапшым рчваквалагыи, рквпшыралагыи. Шырпшы арат: - Ари ахъыз жвдурума? (урышв бызшвала ромашкацри бызшвала-къандзидза)

-ЙыхІшвырхІва къандзидза, (ауи йапшымца абжьагІвы ахІврапшдзаква рыхъызква дйырхІвитІ), одуванчик-къараба, роза-гъыл,тюльпан-джымщайдза. (асабиква цри бызшвала ахІврапшдзаква рыхъызква рхІвитІ)

-Асабиква, ахІврапшдзаква аугІа йрапшта рхІвитІ.Уахъынла агІвычІвгІвыс йапш ауатгыи рыбыгъква хъыргІвитІта, хІара хІылакв шхъыгІгІвауа апшта, йычвитІ, щымтала рыбыгъква хІылакв шгІахъхІтІуа апшта тшгІахъыртІыхитІ.

Амачв хъвмарца «АхІврапшдзаква»

ХІара хІхІврапшдзачкІвын пшдзаква

ЙгІахъыртІтитІ рыбыгъ пшкаква

Апша хвыцгыи гІаситІ, абыгъ аркашвахитІ.

ХІара хІхІврапшдзачкІвын пшдзаква

ЙыхъыргІвахитІ рыбыгъ пшкаква

Абыгъква тшхъыргІвахитІ, ачвагы йагахитІ. (асабиква рымачвквала ихъгІву абутон ахІврапшдза йгІадырбитІ, уадыргІвана амачквала гІахъыртІуамца ауысахвыц абжъагІвы йыцихІвитІ, йымачквала йрыкацауа апша дашІпшитІ, уадыргІвана йымачквала адицІахитІ, ачвара дашІпшуа йымачквала йрыкацитІ).

Тшпсцара дакъикъа.

ХІара хІхІврапшдзачкІвын пшдзаква

ЙгІахъыртІтитІ рыбыгъ пшкаква

Апша хвыцгы гІаситІ, абыгъ аркашвахитІ.

ХІара хІхІврапшдзачкІвын пшдзаква

ЙыхъыргІвахитІ рыбыгъ пшкаква

Абыгъква тшхъыргІвахитІ, ачвагы йагахитІ.

-Асабиква, ахІврапшдзаква шванырпшра, ауат рквпшыра хІнарбауата ажва сызгІашвхъвыцта йгІасашвхІв (асабиква ахІврапшдза ажва рхІвитІ ауи аквпшыра йацырцІауамцара абжъагІвы йархІвитІ. Абари апшта: къараба хвыцпІ, гыыл къапшы)

Псыптагаца гимнастика

Асабиква ахІврапшдзаква йырфгІвышвитІ

Апша гІаситІ, апша абжъы шпаъу? (шшшш)

АхІврапшдзачкІвынквала армала тшхъдыркІытІ(йгІадырбитІ), агъмала тшхъдыркІытІ (асабиква тшхъыдыркІытІ)

Апша рыцІагы чвгъата йгІасуа йалагатІ. (йхъынхІвитІ)

Апша ашІасхтІ, ахІврапшдзаква тынчта йгылапІ(асабиква гІашІаситІ).

АпхъарасахІат аитог: -Асабиква ахІврапшдзаква зымгІва ацапшума? –Цри бызшвала ромашка шпархІвауа? (абжъагІвы абазала ахІврапшдзаква рыхъызквала йатадйырхІвахитІ). ЙабагІайуа ауат? Ауат гІашІучІва ауашма?

АпхъарасахІат 9Тема: «АгІвычІвгІвыс йъапІтлапкъ»

АпхъарасахІат амурад: асабиква цри бызшвала агІвычІвгІвыс йыпкъ злалу ахъызквала рзыхІвауа, ауат ажваквала рылата ажванахъа рзалацІауа, абызшва апны рызгІарысабапуа йбжъара, йакъыль ацІарара йалархІара, йыбызшва тшауацІнарыхра.

Адгалца: акІъанджъква, ахъвмарга псауышвхІаква, картонла йчпу ахъацІа кІъанджъы, апхІвыспа кІъанджъы, пластилинла йызквынхуш агъвы.

АпхъарасахІат акІвшаца

АбжъагІвы: -Асабиква, уахъчІва швари хІари хІыпкъ злалу хІырхъвыхуаштІ. Ауаса ауи апхъала йгІасашвхІв, хІызлапшымйа? (пхІвыспа, чкІвын). ТамапІ, агІвычІвгІвыс йыпкъи апсауышвхІаква рыпкъи ацапшума? (йгъапшым)

Ахъвмарща джъащахъва хІшврыхъвмар! Ахъвмарща ахъыз: «ХІара йхІапшу, игъи хІапшым»

-Асабиква, арат акІъанджъква хІара йхІапшума? (апсауышвхІаква дйырбитІ)

-АчІвыйа апсауышвхІа йаму агІвычІвгІвыс йымам? (абага акІъанджъ дйырбитІ) Ари ачІвыйа? (бага) ЙашІхІырпшыпІ абаги агІвычІвгІвыс.

-Асабиква анапІква азыгІвгвалу ачІвыйа?

-АщапІква азыгІвгвалу ачІвыйа?

Дидактика хъвмарща «АгІвычІвгІвыс йыпкъ»

Абазала йыхІшвырхІва (абжъагІвы акІъанджъ асурат апны ахъызква при бызшвала йхІвитІ, асабиква ажваква йыщырхІвитІ)

-Хъа, напІы, мгва, щапІы.

Ари акартон агІвычІвгІвыс йпны йымам апкъ ахъвква гІасашвхІв! (алаква). - Ари щта? (ащапІы). -Абари ахъыз ачІвыйа (лымхІа)

АкІъанджъ азхІшвыркІкІых ужвы! АчкІвын маджъан акІъанджъ агІвижватІ. АкІъанджъ гІашвыхІвахитІ –сазшвшкІых-йа!

ДзачІвыйа швыуа акІъанджъ амцІазцІахуаш апкъ ахъвква рыхъызква при бызшвала йхІвауамцара?

-ЗымгІвагъи ауи йыщхІхІвахитІ.

Тшпсцарадакъикъа

Сара хъа сымапІ

Сыхъвдала схъа сзацарпитІ, агъьмала, армала,

Хъахъыла, цІахъыла, сзыщтІапшитІ, щтахъла сзацапшитІ.

Смахъаква снапІква рымапІ, йыщтІысхитІ смахъаква,

снапІква сзырыхъынхІвитІ.

Хахвата йысыкІитІ йыстахъу зымгІва, йысызщтІыхитІ, йхъынсырхІвитІ!

СщапІквала сзыгІвитІ, сзыгылитІ,

схъапалитІ, сгІахІвитІ!!

-ШвызгІвадахатІ, асабиква! Ужвы швшІахъа сшвырбастІ, швылачкІвынква, швпынцІа, швлымхІаква, швпыккква, швшІыдзадза, швдзамгІваква, швхъапахъ, швхъащтахъ, швхъа).

-Ужвы, агІвыгачкІвынква швыстуашта швара йыжвбауа гІасашвхІв. (асабиква рджъауапква, гІвлак, пыкккІ, гІвлымхІакІ)

Ахъвмарща «Мчважвара»

-АкІанджъ апны, апкъ злалу ахъкква швсырбалуштІа игъи ахъыз схІвалуштІ, таразта йгІасырбата йсхІвазтын швхъаква шврыкацитІ, йтаразамызтын, момо гІашвырбауата шхъа шврыкацитІ.

АкІанджъ гІвнапІыкІ амма?

АкІанджъ хщапІыкІ амма?

-АкІанджъ хпынцІакІ амма? (ауи йапшымца)

-Асабиква йамам ачІвыйа ари акІанджъ? (абжъагІвы асуратква дйырбитІ, апкъ ахъвыкІла йнамхъауа, асабиква ауи йнадырхъахитІ)

АпхъарасахІат аитог: -Асабиква ачІвыйа хІызквчважваз?

-ЙгІасашвхІв цри бызшвала апкъ ахъкква рыхъызква. (асабиква рджъауапква)

АпхъарасахІат 10 Тема: «Амачваква»

АпхъарасахІат амурад: асаби тамата амачваква рыхъыква абаза бызшвала йзыхІвауа, ажва шыцкква рыцта йырбаз йа йызлачважваз йрыквыргІапста ажванахъа рзалацІауа йбжъара, рыбызшва тшауацІнарыхра, йызгІвадата йшгІадзынгылуаш ацкъара ртахъыра йалата йазыбжъара.

Адгалца: йапшым амачваква, абанка йтачвата дзы, дасузлакІгъи асаби йызхъауата швабгъыла йчпу тамцакъ, швыга краска, тшызладрыцкъахуаш шІарыцкъага.

АбжъагІвы: -Асабиква, уахъчІва хІпны дхІызгІайтІ Винни-пух. Сара айшва хъызгІвауа салагуштІ, швара сшвырхъвых таразта йсчпузтын зымгІва? - ШвгІапшыстІ(акастрюль, ачуан, атаба гІасахвитІ). -АчІвыйа йызтамамым?

Ачуан ачІвыйа йаларчпауа? (дзырдза, плов аларчпитІ) -Атаба йаларчпауа ачІвыйа? (жаркве, пслачва дрыдзитІ). АчІвыйа щта айшва чайыжвра ахъаз йыквсыргыла атахъу? ШвгІасцхърагІа! Асабиква асалфеткІаква гІаквырцІитІ, афачыгІвтара йыквдыргылитІ, ркрушкІаква йтарыцкъумца йыквдырглитІ. Ачай гІашытІ, хІсакъуа акрушкІаква йыртахІчвитІ.ХІачвхІвумцара ачай хІыжвра атахъыпІ хІшамбылуаш апшта. (асабиква абжъагІвы йшгІадлырбаз апшта йлыцырчпахитІ)

-Айшва хыгІгІватІ, ужвы хІысасчва гІахІрайгвитІ. (абжъагІвы а-Винни- пух йгІайрайгвитІ)

-УгІайгва Винни, уымш бзита, бзила уыгІбатІ.ХІайшва угІадзхъачІва!

Асабиква чайыжвра джвыквырцІитІ.

-Асабиква, запш тамщакъла суп зларыжвуа? КвпІила йрыжвитІ.Запш тамщакъйа баста зтарцІауа? Баста тамщакъ –хІва йапхытІ абари йапшу атамщакъ(йыдйырбитІ).

-Асабиква, абазаква хабзата йхІымапІ, дзы рызгІаугта йанурзурауа йызутуа амгІала йзыурауитІ, швгІапшы абари апшта (йыдйырбитІ) Ауи зырчпауа дзы зтахъу рыцІа майрата акрушкІа йшизыкІуаш ахъазла акІвпІ.

-Шванчара амцтахъ ачІвыйа йышвчпара атахъу? (асабиква рджъауапква). Швара цкъата швъабара атахъыпІ, тшышвымкъыцуа швымгвжважвауа швчара атахъыпІ.

Тшпсшарадакъыкъя.

«Мачваджвджвара»

С-Шата, с- ШатІа, са СпІатІуца!

ХІымачваквва сыциджвджвитІ, абар.

ЗакІы, гІвба, хпа, пщба йджвджватІ тамщакъта,

Ахъарат зымгІва йнасырдзахтІ схъазы сара. (асабиква амачваджвджваца гІадырбитІ)

-Асабиква, зымгІва швпны картонла йчпуатамщакъква йыквпІ, ауат хІшвуаштІ, дасу йшизышвуа апшта! ЙгІашвахв азигІва къарандашква, швалага!

Амачв гимнастика. «АхІвынап агІвара»

-Асабиква, ахІвынап хвыц ацгвы гІацталтІ.Швымачвквала ауи йшыгІвуа гІасшвырбастІ, уадыргІвана агІвара йнадзатІ, ашв ацІапхачкІвын анатхтІ(рымачвквала ацІапха рчпитІ). АхІвынапхвыц акІынхІара йгІакІылпшитІ(рымачвквала атлын рчпитІ, асабиква рнапІычкІвынква рхъа йазыргитІта акІынхІара акІылпшца йашІпшитІ)

АбжъагІвы асуратшвра амцтахъ ахъвмарга мачваквва дйырбумца ауат при бызшвала рыхъызква дйырхІвитІ, асабиква йацырхІвахитІ ауат ахъызква (тамщакъ, таба, чуан, мхІачІва, крушкІа, къашыкъ, квпІи)

АпхъарасахІат аитог: -Асабиква йахъчІва хІызквчважваз ачІвыйа? Амачваквала ачІвыйа йырчпауа?

Тема: «Адзын»

АпхьарасахІат 1

Рхъвыхра: Апхартшахъва апсахща рхъвыхра, апхартшахъва бах, апхартшахъва бгІадза, ауи йанбгІадзахара аквпшыра апсахща. Апхартшахъва йгІалхІу «ачашв» чпаща, атыдзква, абыхъвква. Апхартшахъва апны йапшым агІвраква.

ЙалкІгІу анхара: Апхартшахъва апны йыргІвыз асуратква.

Джъгар хъвмарща: «Ацгви ахІвынапи» Асабиква ласыласта ахъвкІылыртаква йызгІакІылсуа, ласыласта йнагІвгІагІвуа йбжъара, абжъагІвы йсигналква ргІауа йгІадрывабапуа йбжъара.

Дара-дара хъвмарщаква: асабиква рхъвмаргаква рзджвылгауа, дара –дара рчвыргъвква, йапшым йрыму апхартшахъва зтадырчІвуш атараква рызгІарывабапуа йбжъара.

Анхара: Апхартшахъватара апны апхартшахъва азкІкІыхра

АпхьарасахІат 2

Рхъвыхра: АхІврапщдзаква асабигІарта апны йгІайуа рхъвыхра. АхІврапщдзаква рзигІвара, ауат рчва, рквпшыра, ауат разкІкІра.

Дара-дара нхара: Дидактика хъвмарща «Абыгъыла ахІврапщдза гІауща»

Джъгар (подвижные) хъвмарща: «АцхІа ахъысща» Асабиква рщапІы рыбагъъара, тшырзыкІуа йкІамхІауа «ацхІала» йызныкъвауа йбжъара, рыла ацІарара йалархІара.

Турасыла хъвмарща: «АуыхвагІвчва» (строители). Асабиква ауыхвагІвчва ръачІвагІа йаланакІуа рылархІвитІ, тдзы аквІара апхартшахъвала йырчпауа азыбжъара.

АпхьарасахІат 3

Рхъвыхра: Амш апсахща рхъвыхра, асабиква адзын йаквыргІапста агІахІвахра рахІвра, даргъи ауи агІахІвахра йырзагІахІвауа игъи рзалархІауа йбжъара. Адзынла амара гІапхаща, ажвгІванд ачІыхвра, апша гІасща рхъвыхра.

Дара-дара нхара: АласхІвара амгІващ йыквгылуа йхІвитІ.

«АщапІдуква амгІващла йымгІвайситІ араса: топ, топ, топ!

АщапІхвыцква амгІващла йыгІвитІ араса: оп, оп, оп»

Джъгар (подвижние) хъвмарца: «Абыжбыжквa» Асабиква асабибжъагIвы йсигналла йамцIыкъытI, ауи йсигналла рныкъваща рпсахитI, йа йгIашIаситIта йгылапI.

Турасыла хъвмарца: «Аткван» Асабиква турасыла хъвмарца акIвдыршитI, абаза бызшвала азцIгIара- джъауап акIвдыршитI.

Дара-дара нхара: Рылшараква ахъвмарщала йрыбагъара игъи йалархIара (ахъвмаргаква гIарысабапща, ауат ахъвмаргаква йрыквыргIапсу ьамапсымаква йчважваща апны йызгIарысабапуа)

Анхара: Йъахъвмарыз йъгIамдаз агъагъара алдыргахитI. Апхартшахъва азыркIкыхитI. Рци бызшвала драчважвауа абжъагIвы ауат йыргвышхвауа йынйырхитI.

АпхъарасахIат 4

Рхъвыхра: АцIла аквпшыра рхъвыхра, хIара хIшIыпIаква рпны цIлата йгIайуа айчважвара акIвыршара, асаби ансимшчважвара апны йырхъвыхыз ацIла апшдзара игъи амгIаны йызгIалкIгIауа йци бызшвала йзыхIвауа, ацIлаквa рквпшырала йзархъвыхуа йчпара.

АлкIгIара нхара:

АцIараква ацIараква

АцIара цIарапIараква

АцIара щахвахринаква

АцIла йгIахъачIватI. *Асабиква ауыса збарла йдырдырра.*

Джъгар хъвмарца: «НакIы –гIакIы» Асабиква гвыпла йхъвмаруа йбжъара.

Турасыла хъвмарца: «ТгIачва» АтгIачва злалу атурасква асабиква йырхъаршитI, асабиква атгIачва абзара гIадырбитI, атгIачва йаланакIуа ртурасква гIахъыртIитI, хвы шрыквырцIуш ахIбачва гIалукIгIитI.

Дара-дара хъвмарца: йрыцгIаджвылыргаз ахъвмаргаквала йхъвмаритI, рци бызшвала айчважвара акIвуыршитI.

АпхъарасахIат 5

Джъгар хъвмарца: «АцIис агIвара» Асабиква знагIвгIагIвуа йбжъара, при бызшвала абжъагIвы йхIвауа гIаргвынгIвуа, йхIвауа рзычпауа йбжъара.

Турасыла хъвмарца: «АуыхвагIвчва» ЙгIаджвылыргаз ахъвмаргаква, аьамапсымаква рзгIарысабапуа, ауат йырчпауа при бызшвала йзаквчважвауа йбжъара.

Дара-дара хъвмарца: Ахъвмарца накIвдыршауа рцри бызшвала йчважварныс йуыргвышхвауа (йапшым ахъвмарга ъамапсыма апсабара ъамапсымакѡа гIарысабапца).

АпхъарасахIат 8

Рхъвыхра: Апша игъи пстхIва рхъвыхра, амш апсахца гIазлыцIуа. Асабикѡа рхъвмаргала пшарыхъынхIв (вертушка) апша ахъынхIвыща дырбара.

АлкIгIара нхара: Абыжъкѡа рхIваца, ауат атамакъ агIатыцIща рхъвыхра. Ацгвы йышпахIвауа? (ла, жвы, тшы)

Джъгар нхара: «Аквуджъми асабикѡи» Асабикѡа азджъакI квуджъмапI, азджъакIсабипI, ауат азаджв - азаджв дгIайкIитI. АбжъагIвы абаза бызшвала акомандакѡа айтитI, рыбызшѡа тшауацIнахитI, згIвадара дрыбагъьитI.

Турасыла хъвмарца: «Ткван» Аткиван йаднакIылуа апкъыгIвакѡа гIадрысабапитI, цри бызшвала айчѡажвара акIвдыршитI.

Дара-дара хъвмарца: ЙгIаджвылыргаз ахъвмаргакѡала йхъвмаритI, абжъагIвы цри бызшвала айчѡажвара акIвйыршитI.

Нхара: апхартшахъѡа азкIкIра, цри бызшвала анхара йазгIашыкъта йшынхуш рахIвара.

АпхъарасахIат 9

Рхъвыхра: АпсгIачIвкѡа рбзаара рхъвыхра, хIшIыпIакѡа рпны йбзаѡауа апсгIачIвкѡа рхъвыхра. Ауат рбзаѡаца, рфачIвы, рыгIваракѡа рхъвыхра. Акъанджъа абзаѡаца рхъвыхра, ацIис абзаѡаца рхъвыхра, ахIвыхIв ачпаца игъи аквпшыра гIалкIгIара.

АлкIгIара нхара: ЧIахъѡахъѡашала апсгIачIвкѡа рчара.

Джъгар нхара: «АцIарахвыцкѡи амашины» Асабикѡа нагIвгIагIвитI агъагъарта апны, азджъакI ацIаракѡа тшырдшIырпшитI, азджъакI амашина.

Турасыла хъвмарца: «ТгIачѡа», атгIачѡа йаланакIуа ртураскѡа рхъаршитI, ахъвмарра ацIыхъѡа йнадырдзитI.

Дара-дара хъвмарца: Амелла йа алабала асабикѡа амара, апстхIва, атдзы асурат ргIвитI. АбжъагIвы цри бызшвала йырчпауа дйырхIвауа йырчѡажвитI.

Нхара: Ахъвмаргакѡа азкIкIыхра

АпхъарасахIат 10

Рхъвыхра: Амш анбзийу асабикѡа абыгъь зигIвакѡа дырхъвыхитI, йгIакIаплаз абыгъькѡа йырпшитI, ауат йрыквныкъьвитI, рбыжъкѡа

дырхъвыхитІ.Абыгъъ йыргвапхакваз гІазыркІкІитІ, рквпшыраквала, рчвала
йапшу абыгъкъва гІалыркІгІитІ.

АлкІгІара нхара: «ЧырпІи(пузырь)». Асабиква гъагыата йалагалитІ,
агыагара йырызрытыбгІауа йгъи йырызрайшысуа йбжьара.

Турасыла хъвмарща. «Айхамашинаква» Ахъвмарга йгІаджвылыргаз
йалахъвмаритІ(амашина, машина руль, йапшым амгІва аныкъваща
адамыгъаква,)

Дара- дара хъвмарща: ЙгІаджвылыргаз ахъвмаргаквала йхъвмаритІ.

Нхара: Ахъвмаргаква азкІкІыхра

АпхъарасахІат 11Тема «Гъны»

Рхъвыхра: Амш анхъту, ахъвышвла амш рхъвыхра: аква гІакваща, гІамдара
шамуаш гІаргвынргІвра.ЗымгІва шбгІадзу, амгІващквала дзы шгІайуа, аугІа
ажьораква рымата йшымгІвайсуа дырхъвыхитІ.

АлкІгІара нхара: Ауыса хвыц збарла йырдырра:

Аква! Аква!

Аква! Аква!

АщцакІвахІва угІаква!

ЙрыгІв адзыгІвква,

Йхъылачва адзыжъква! *Къвапсыргъан В.*

Джъгар хъвмаща: «ТшаджвджвитІ ажъачкІвын цкъадза» Асибиква
абжъагІвы йапхъара йаздыргІвуа йбжьара, йаргъи атекст злалу
йаквыргІапста аупражненияква чпара.

Ажъа адзынла йгвыргІвитІ,

АцІла йыцІачІва йдыргІвитІ,

Апхынла йхъапалитІ,

АгІапынла йыпалитІ.

Агъныла ачва тшапсахитІта

ЙшкІвокІвахитІ ачва.

Турасыла хъвмарща: «Сара – сшоферпІ» Асабиква при бызшвала
айчважвара акІвдыршитІ, ракъыль дрыбагъытІ, абжъагІвы ауат рхъвмарща
йырхъвыхитІ рыбызшва ташауацІнадрыхитІ.

Дара-дара нхара: ЙгІаджвылыргаз ахъвмаргаквала йхъвмаритІ.

Анхара: Ахъвмаргаква азыркІкІыхитІ.

АпхъарасахІат 12

Рхъвыхра: Машина (грузовик) аныкъваща рхъвыхра. Амашина йара -йара йшнымкъвауа гІаргвынгІвра, ауи ашофер йшынкъвицауа, ауи аъачІвагІа йамгІану цри бызшвала йрахІвра. Агрузовик аквпшыра (адуща, ачархква рчпаща, ашв агІатІыща) гІалкІгІара, асабиква рчважвара).

АлкІгІара нхара: «Амашинаква рбыжъква» Абыжъква рхІваща рыбагъбара, рбжъы гІатыщІа, рбжъы акъару рхъвыхра.

Джъгар хъвмарща: «Поезд» асабиква азаджв азаджв йщІыхъва дтагыла йзадзхъагылуа, къазула йзынагІвгІагІвуа йбжъара.

Турасыла хъвмарща: «АчымазагІвтара» Турасы рхъашара, дасу йтурасы йаквыргІапста айчважвара цри бызшвала акІвыршара.

Дара-дара хъвмарща: дара-дара йрыщІаджвылыргаз рхъвмаргаквала йхъвмаритІ.

Нхара: Ахъвмарырта ауатыкв рыщкъара.

АпхъарасахІат 13

Рхъвыхра: Йапхъахауа асы рхъвыхра, асыхаква адгбыл апны йшгІакІапІлауа, ауат рчва, аратыща рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: Ауыса «Сы гІаситІ» збарла йдырдырра

Сы гІаситІ! Сы гІаситІ.

Сыхахвыцкв гІакІаплитІ!

Сы гІаситІ.Сы гІаситІ!

Агъагъарагъи хънагІвитІ.

Джъгар хъвмарща: «ХІара тыдз ду хІыргылуаштІ» Асабиква агІахІвахра йзадзыргІвуа йбжъара. АбжъагІвы йхІвауа йацзакІыта йыщырчпауа йбжъара.

«ХІара тыдз ду хІыргылуаштІ, зымгІвагъи ауаъа хІыгІвнабзпзуштІ. Асабиква тшазыркІкитІ, атурых хІалагитІ.

Тук-тук-тук! Тук-тук-тук!

Дызда сасра йхІызгІайыз?

Ажъа акІвма йхІызгІайыз?

Амшв баба акІвма йхІызгІайыз?

МомкІва абага хъакъапщ акІвма йхІызгІайыз?

Аридждахъвата йГаншадзау!

Турасыла хъвмарца: «АуыхваГвчва» Асабиква ауыхваГвчва
йГадрысабапуа хъвмарга пкъыГваквала йхъвмаритГ.

Дара-дара хъвмарца: Асабиква дара-дара йхъвмаритГ.

Нхара: Рхъвмаргаква азыркИитГ.

АпхъарасахІат 14

Рхъвыхра: Амш анбзийу асабиква агъны апшдзара дырхъвыхитГ(адгъыл
зымГва шкІокІвата, асы шкІкауа, ажвГванд чІыхв) Амара акІкаща
ГалкІГара (апстхІвала йхъГвата)

АлкІГара нхара: Асабиква гІвшапІыкІла йхъапалитГ рпахъла
йатыпауамца. Асаби райшата тшикІуа, даныпауа атшауштра дазырбжъитГ.

Джъгар хъвмарра: «АцІараква». Асабиква ацІараква тшыршІдырпшитГ,
абжъаГвы йсигналла ахъвмарра йалагитГ.

АцІараква, ацІараква,

АцІара, цІарапІараква!

АцІла йГлахъачІватГ.

АцІараква, ацІараква!

АцІара цахвахринаква!

Уарад рхІвитГ уахъчІва.

Цар, цІар, цІар!

Цир, цІир, цІир!

ШвГаздыргІвы хІуарад зымГва.

Турасыла хъвмарца: «Ткван» Аткиван йаднакІылуа апкъыГваквала
ГадрысабапитГ, цри бызшвала айчважвара акІвдыршитГ.

Дара-дара хъвмарца: дара-дара йрыцГаджвылыргаз рхъвмаргаквала
йхъвмаритГ.

Нхара: Ахъвмарырта апны асы йыкву рыцкъара.

АпхъарасахІат 15

Рхъвыхра: Апша гласца хЫрхъвыхитІ, пшарыхъвынхІ, срычвхІва, сылгІва-ззырхІвауа йахаргІвазара. АпстхІва аныкъваща ажвгІванд апны рхъвыхра, апша ангІасуа ацІлаква штшхъдыркІѳуа рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: «Апша аъаща?» апша чвгъа, апша хъшвашва. «Апша ауарад» Асабиква апша шаѳу гІадырбитІ, апша апшта йхъынхІвитІ, апша абжъы йашІпшитІ. Рыбызшва тшауацІнарыхра.

Джъгар хъмарра: «Чарыуа(метко) хысра».

Асабиква чарыуата апкъыгІва рзауштуа йбжъара. Рыла ацІарара тшауацІнарыхра, рылшараква йалархІара.

Турасыла хъмарща: «ТгІачва», атгІачва йаланакІуа ртурасква рхъаршитІ, йанхъмаруа цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара нхара: Пхартшахъва йгІалху ахва аквырпситІ, дасу йыму ахъмаргаквала йхъмаритІ.

Нхара: Ахъмарырта ауатыкв рыцкъара.

АпхъарасахІат 16

Рхъвыхра: АкІадыгвпсагІвы йынхаща рхъвыхра. АъачІвагІаква зымгІва хвы рхъарбауа йбжъара, ацхърагІара рылата, ракъыль ацІарара йалархІара. Ауатыкв сыта йыкву, ауат акІадыгвпасгІвы чвыргъвыла йышнихуа рхъвыхра. Асабиква рджъанахла йтагІвзитІ.

АлкІгІара нхара: «Дасу йтахъхуш анхара ахъаз» «АъачІвагІаква» Рақъыль рыцІарара, рдырраква алархІара йапшым анхагаква агІвычІвгІвыс йуыс гІазрыласуа анхара апны агІарысабапщаалкІгІара.

Джъгар нхара: «АмгІващква» асабиква азаджв азаджв йцІыхъва йтагыла йнагІвгІагІвуа йбжъара, агІарыхъвартаква йзгІакІвшауа, мачхъвынцІала йапшахуа, йзыхъынхІвуа йбжъара.

Турасыла хъмарра: «АмгІва йыкву амашинаква» ЙгІаджвылыргаз ахъмаргаква (йапшым аныкъваща адамыгъаква, амгІва чІвагъвараква)

Дара-дара хъмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ

Нхара: Асы ауатыкв йыкву азыркІкитІ.

АпхъарасахІат 17

Рхъвыхра: АцІлаква хЫрхъвыхитІ, асабиква ацІлаква дхЫрбитІ: ацІыхІ, амзагІв ауат йызлапшым гІалкІгІара. АцІыхІ абыгъь шамахым агъныла, амзагІв абыгъьква удзышвата йшгІанхаз.

АлкІгІара нхара: Асабиква бацагІвала гІвымсарга аларпитІ, (рымачквкв амоторика дрыбагъбитІ).

Джъгар нхара: «Алачыри акъанджъи» Асабиква апсауышвхІаква рчпащи рныкъващи йашІпшитІ, азаджв азаджв дйыцІамгвауа, дйыквтамсуа йышхъвмаруаш йазигІбжъитІ.

«АмзагІв удзышва адзхъа, «акъанджъаква йцІыруа йхъапалуа йалачІвапІ:

Кар! Кар! Кар!

Алачыргъи йара ауаъа йнагІвгІагІвитІ йшшуа

«ГІав! ГІав! ГІав!»

Турасыла хъвмарра: «Сара – сшоферпІ» Асабиква при бызшвала айчважвара акІвдыршитІ, ракъыль дрыбагъбитІ, абжъагІвы ауат рхъвмарща йырхъвыхитІ рыбызшва ташауацІнадирыхитІ

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы при бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ

Нхара: Рхъвмаргаква разкІкІра.

АпхъарасахІат 18

Рхъвыхра: Асабиква амашинаква амгІва апны йымгІвайсквауа дырхъвыхитІ, ауат рдырраква йалархІара, при бызшвала йырбауа йырзыхІвауа йбжъара. Амашина хъвыта йызлалуа ахъызквкв алкІгІара.

АлкІгІара нхара: «АмгІва апны» Абаза бызшвала йырчпауа йгІаквчважвитІ, ргвы йту майрата йырзыхІвауа, ракъыль ацІарара ауацІыхра, дыррата йаухъу ахъвмарща апны йызгІарысабапуа йбжъара.

АмгІвала амашинаква нагІвысадзыситІ. Ауат рчархквкв: -Шшш-абжъы йгІархъыцІитІ.

Уа, швымгвжважван! Уа, швымгвжважван, шшш –хІва йцІритІ ачархквкв, агІарыхъвартаква рпны.

ЙгІашІашврыс ачарх абжъы шшш!

Джъгар нхара: «АдзыгІв уахъыс» Асабиква азаджв азаджв йцІыхъва йтагыла йнагІвгагІвуа йбжъара, агІарыхъвартаква йзгІакІвшауа, мачхъвынцІала йапшІмахуа, йзыхъынхІвуа йнаргІвгІагІвра.

Турасыла хъвмарра: «АчымазагІвтара» Атурасквкв рхъашара, дасу йтурасы йаквыргІапста айчважвара при бызшвала акІвыршара.

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йГаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ

Нхара: Ауатыкв йъахъвмарыз алыргахра.

АпхъарасахІат 19

Рхъвыхра: «АпсгІачІвква хІшЫпаква рпны агъныла йГанхауа» Асабиква ацІараква, ахІвыхІвква, асабигІзарта апны йабу апссгІачІвква дырхъвыхитІ. АцІарква рквпшыра (йшхвыцу, рчва шабу, рбыжкква). Агъныла ауат зтачуш атараква рчІаджъра, ацІараква рчара.

АлкІГІара нхара: АцІараква рчара, ацІаратара кІныхІара.

Джъгар нхара: «ЛахъгІва» Асабиква лахъгІва йаситІ, цри бызшвала ахъвмарша ауыса азаджв йГІалырхыз йхІвитІ.

ШвгІалагыл арахъ зымгІва

ХІасуаштІ зымгІвагъи лахъгІва.

КІари, КІвыри, Нахвраница!

КвтІагъьчвахъылпа

ЧвунцІбачу

Куф, чуф!

ЙГІалахауа йылаква хъигІвитІ.

Хвбадза дпхъадзитІ.

ЗакІы, гІвба, хпа, пщба, хвба

СнайитІ швгІасауырныс швара!

Турасыла хъвмарра: «АуыхвагІвчва» Асабиква ауыхвагІвчва йГІадрьсабапуа хъвмарга пкъыгІваквала йхъвмаритІ.

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йГаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала райчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ

Нхара: Ахъвмаргаква разкІІра.

АпхъарасахІат 20

Рхъвыхра: АугІа ргІвычащархъвыхра, агъны агІаталра йаквыргІапста аугІа ргІвычаща шырпсахыз, ауат йыршвырцІаз: ахъылпа пхаква, анапІтараква,

апальтоква, ачрыкѡв пхаква. Ауат ачГІвычаква аугІа ахѡта йгѡадырѡуам.
Асабиква дара йрышву ачГІвычаква рѡри бызшвала йГІаквчѡажвитІ.

Дара-дара нхара: Ауыса «Лѡуца» рдырра

«Лѡуца аткванква ГІамылдан,

Лѡана йлзылхвГІатІ аѡахвтан

Ауи амѡтахѡла –лѡарыпс

УадыргІвана лѡудан псыпс.

ЙГІашвпхѡадзастІ йылхвГІаз зымГІва.

ЗакІы, ГІвба, хпа!»

Джѡгар нхара: «ЧырпІи(пузырь)». Асабиква гѡагѡата йалагалитІ, агѡагѡара
йырызрытыбГІауа йгѡи йырызрайшысуа йбѡѡара.

Турасыла хѡвмарра: «Ткван» Аткиван йаднакІылуа апкѡыгІваква
ГІадрывсабапитІ, ѡри бызшвала айчѡажвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хѡвмарра: Асабиква сыла сбаба дырчІвачІвитІ.

Нхара: Ауатыкв йѡахѡвмарывз алыргахра.

АпхѡарасахІат 21 Тема «АГІапын»

Рхѡвыхра: «АГІапын ГІаталтІ» Асабиква аГІапынла апсабара апсахѡаква
рзГІалкІГІауа, йаквчѡажѡауа йбѡѡара.Амара аГІапхѡаѡа, асква рратыѡа,
адгѡыл апны аГІайыраква рГІайыѡа рхѡвыхра.

АлкІГІара нхара: Асабиква асы апны азигІва швыгаквала сурат рѡпитІ.

Джѡгар нхара: «ГІакІы –ГІакІы»

Турасыла хѡвмарра: «АчымазаГІвтара» Атурасква рхѡашара, дасу йтурасы
йаквыргІапста айчѡажвара ѡри бызшвала акІвыршара

Дара-дара хѡвмарра: Асабиква дасу йГІаджвылигаз ахѡвмаргала
дхѡвмаритІ, абѡѡагІвы ѡри бызшвала айчѡажвара йаквйыргвышхвитІ, йаргѡи
драчѡажвитІ

Нхара: Ахѡвмаргаква ауатыкв йѡахѡвмарывз азкІкІра.

АпхѡарасахІат 22

Рхѡвыхра: АГІапын амш рхѡвыхра, ажвГІванд, амара, апстхІваква.
АжвГІванд ачІыхвара, амара ГІапхѡаѡа.

Дара-дара нхара: Асы апны лабала апстхІваква ргІвитІ

Джъгар нхара: «АцІараква рыгІвараква» Асабиква таразта рзгІвадара йахъвауата анагІвгІагІвра йазырбжьитІ, мачхъвынцІала йадымкшалуа, ахъвмарра апны абжьагІвы йбжьы ргІауа, ауи йтахъыра зынла йнадырдзауа йрыхъвмарра.

Турасыла хъвмарра: «АмгІва йыкву амашинаква» ЙгІаджвылыргаз ахъвмаргаква (йапшым амгІва аныкъваща адамыгъаква, ащъагІв йыхъазла йчІвагъвараква)

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжьагІвы при бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ

Нхара: Ахъвмаргаква разкІкІра.

АпхъарасахІат 23

Рхъвыхра: Асы хІырхъвыхитІ.Агапын гІаталтІ, амара асы арыратитІ, атдзаккв рпны асы йратуа гІакІажжитІ.Лхъвыхра акІвхІыршитІ.Асы хІнапІыла йгІахІахвитІ, ауи шратуа хІырхъвыхитІ.

Джъгар нхара: «Хъарата йауызштуа, аргваныта дыгІвитІ»

Турасыла хъвмарра: «Сара – сшоферпІ» Асабиква при бызшвала айчважвара акІвдыршитІ, ракъыль дрыбагъбитІ, абжьагІвы ауат рхъвмарща йырхъвыхитІ, рыбызшва ташауацІнадирыхитІ

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжьагІвы при бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ

Нхара: Ахъвмаргаква азкІкІра.

АпхъарасахІат 24

Рхъвыхра: Амш апсахщаква рхъвыхра.Аква гІаквара (чвгъата, псайспа). Аква йгІакваз амгІващквала дзырта йгІакІажжитІ.АцІлаква рыбыгъква бгІадзапІ.АпсгачІвква бгІадзата атдзы ашухъаква рпны йыцІачІвапІ.Амш пхагІвыпІ, агІапынла аква пхапІ.

АлгІгІара нхара: «Агвал адзыгІвхвыц» Асабиква азаджв- азаджв йцІыхъва йтагыла йнагІвгІагІвитІ, йадзхъагылитІ.

Джъгар нхара: «Абыжбыжквa» Асабиква абжъагIвы йсигналла йамцIыкъытI, ауи йсигналла рныкъваща рпсахитI, йа йгIашIаситIта йгылапI.

Турасыла хъвмарра: «АчымазагIвтара» Атурасквa рхъашара, дасу йтурасы йаквыргIапста айчважвара цри бызшвала акIвыршара.

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгIаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритI, абжъагIвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитI, йаргы драчважвитI

Нхара: Ахъвмаргаквa азкIкIра.

АпхъарасахIат 25

Рхъвыхра: АпсегIачIквa агIапынла рбзазаща рхъвыхща (къанджъа, цIара, хIвыхIв). Ауат руарад хIваща, рбзазаща апсахща, ачырквa агIалдара рхъвыхща. АпсегIачIквa ръаптлапкъ йшалу рхъвыхща.

АлкIгIара нхара: АпсегIачIквa рчара.

Джъгар нхара: «Ала цIу-цIу» Асабиква ащтацаща пхъадзара йазыгIбжъитI.

«Ала -цIу- цIу!

Ала -цIу- цIу!

ЦIура йхIампIал

Ала йагатI.

Ала -цIу- цIу!

Ала -цIу- цIу!

ЦIура йхIампIал

Ала йагатI.

ЦIурагы хъвыдъа дгIанхатI!

ЗакIы, гIвба, хпа, пщба, хвба!

ЦIурагы хъвыдъа дгIанхатI!»

Турасыла хъвмарра: «АуыхвагIвчва» Асабиква ауыхвагIвчва йгIадрьсабапуа хъвмарга пкъыгIваквала йхъвмаритI.

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгIаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритI, абжъагIвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитI, йаргы драчважвитI

Нхара: Ахъвмаргаквa азкIкIра, агънижътара йкIаплу абыгъкъва разкIкIра.

АпхъарасахІат 26

Рхъвыхра: Апсабара агІапынла апсахща рхъвыхра. АцІлаква рГІакъагІара асабиква йдырхъвыхитІ, ахІврапшдзаква йГІакъагІваквас йырпшитІ, ахІвра шГІайуа дырхъвыхитІ. АугІа рчГІвыча пхаква шыршвырхыз, рцри бызшвала йГІаквчважвитІ.

АлкІгІара нхара: АцІла злалу ахъквва йахахІыргІвазитІ (ацІла ащайдза, амахъвы, акъвадама, абгъы).

Джъгар нхара: «АкІытІу хъамабзи» Асабиква атекст йаздыргІвитІ, абжъагІвы йырзыйыргылуа ахачІвы йдырхъйитІ.

«ГІау-гІау! -хІва щымтадзаабжъы чІвыхъдза акІытІу хвыщ йшуа йалагатІ. ЙнагІвгІагІвитІ, йцІритІ, апынцІа хъанаршвшвалитІ, «гІау-гІау». Йаъума датшагъи сара сапш ла йшшуа?! Сара сакІвпІ йззыфуа жбы! Заджвы угІайта схъа щцы!

Турасыла хъвмарра: «Ткван» Аткиван йаднакІылуа апкъыгІваквва гІадрысабапитІ, цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йГІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ

Нхара: Ахъвмаргаква азкІкІра.

АпхъарасахІат 27

Рхъвыхра: АгІапын апсахщаква рхъвыхра, адгъыл апны ахІвра удзышва йГІакІылсыз, рнапІквала ахІвра йГІакІылсыз йахърысра.

АлкІгІара нхара: Збарла ауыса рдырра.

«Ква, ква, ква!

УГІаква гвлахІарата уара!

УГІакварыкІвын уа аква,

ЙГІайуаштІ удзышвата.

ХІвра! ХІвра! ХІвра!

Джъгар нхара: «Гварта» Асабиква анагІвгІагІвра зГІвада йазыгІбжытІ, абжъагІвы йажва рГІауа, йрыларкІуа, йаздыргІвуа ахъвмарща зымГІва аланахІырхІвитІ, йгвышхвауа йхъвмаритІ.

Ауасахча акІыжкІыжла йашва гІайыржвыуитІ!

ХІуасахвыщкввагъи ахІвра удзышва рфитІ, ауи йтІатІапІ, йхъГІапІ!

ЙхІырцапІ ужвы ащхъа ахъыла! ЙдхІрыфпІ ауаъагъи ахІвра пшка!

Турасыла хъвмарра: «ТгІачва». АтгІачва йаланақІуа ртурасква рхъаршитІ, йанхъвмаруа цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара нхара: Пхартшахъва йгІалху ахва аквырпситІ, дасу йыму ахъвмаргаквала йхъвмаритІ.

Дара-дара хъвмарра: Апхартшахъвала ахва аквпсара, рхъвмаргаквала йрымула хъвмарра.

Нхара: Ахъвмаргаквала азкІкІра, агънижътара йкІаплу абыгъьква разкІкІра.

АпхъарасахІат 28

Рхъвыхра: Апша рхъвыхра. Апша йгІасуа шпаъу? (пшарыхъвынхІ, пша чвгъа, пша хвыщ, пша пха, пша хъта). Апша ангІасуа ацІлаквала шкацауа, ахІврапщдзаквала штшхъдыркІъуа

АлкІгІара нхара: «АцІараква». Асабиква ацІараква тшыршІдырпшитІ, абжъагІвы йсигналла ахъвмарра йалагитІ.

АцІараква, ацІараква,

АцІара, цІарапІараква!

АцІла йгІахъачІватІ.

АцІараква, ацІараква!

АцІара шахвахринаквала!

Уарад рхІвитІ уахъчІва.

ЦІар, цІар, цІар!

Аджъгар ахъвмарра: «Адзыхъ ахъысра» Рыла ацІарара рыбагъъара, ракъыль тшауацІнарыхра, рхъвыщца йалархІара.

Турасыла хъвмарща: «АмгІва йыкву амашинаквала» ЙгІаджвылыргаз ахъвмаргаквала (йапшым амгІва знаквала, амгІва чІвагъвараквала)

Дара-дара хъвмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ.

Нхара: Ахъвмаргаквала разкІкІра.

АпхъарасахІат 29

Рхъвыхра: АкІадыгвпсагІвы йынхаша рхъвыхра. АъачІвагІаквала зымгІва хвы рхъабауа йбжъара, ацхърагІара рылата, ракъыль ацІарара йалархІара.

АкІадыгвпсагІвы йгІайрысабапуа ьамапсымаква рхъвыхра. Адгбыл шйыртшатшауа ауи ахІврапщдзаква шлайцІауа рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: Асаби уарад збарла йырдырра: «Тима»

Тима! Тима! Уа

АтшгІва бпсама?

Са снапшагапшын пІайкІгъи йыгъзымбатІ!

Тима, Тима уа

ДгІагра бгъымцама?

Са снапшыгІапшын,

АпщырхІа гысмаутІ.

Тима, Тима уа

Аджьма бырчама?

Са снапшыгІапшын,

Аджьма чкІвын гъсымбатІ

Тима, Тима уа

КІара гъбымфама?

Са снамцІастІ-гІамцІастІ

Жьи басті кІынсцІатІ.

Аджьгар ахъвмарра: «Топ ауштра» Асабиква атоп, йырчІвагъваз агъагъара, йтадрышвитІ, рыла ацІарара йаладырхІитІ.

Турасыла хъвмарца: «Сара – сшоферпІ» Асабиква цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ, ракъыль дрыбагъытІ, абжьагІвы ауат рхъвмарца йырхъвыхитІ, рыбызшва ташауацІнадирыхитІ

Дара-дара хъвмарца: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ.

Нхара: Ахъвмаргаква азкІкІыхра.

АпхъарасахІат 30

Рхъвыхра: Ауатра агІайыракви, ахІврапщдзакви йьгІайуи хІырхъвыхитІ. АгІайыракви ахІврапщдзакви алацІаша йахаргІвазара. Йзапш ьачІвагІазлакІгъи хвы азырчпара шатахъву гІалкІгІара.

АлкІГІара нхара: Ажвлаква рквпшыраква ашІырпшра. АхІврапшдзаква асабиква йларцІитІ.

Аджьгар ахъмарра: «Амари акви» Асабиква таразта рзгІвадара йахъвауата анагІвгІагІвра йазырбжьитІ, мачхъвынцІала йадымкшалуа, ахъмарра апны асабибжьагІвы йбжьы ргІауа, ауи йтахъыра зынла йнадырдзауа йрыхъмарра.

Турасыла хъмарща: «АчымазагІвтара» Атурасква рхъашара, дасу йтурасы йаквыргІапста айчважвара цри бызшвала акІвыршара.

Дара-дара хъмарща: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ.

Нхара: Апхартшахъва азкІкІра.

АпхъарасахІат 31 Тема «Пхны»

Рхъвыхра: Амара гІапхаша хІырхъвыхитІ. Апхынла апсабара апсахща алкІГІара. Апхын чгІвычаква рыхъызква цри бызшвала рдырраква рыбагъяра. Амара апхынла рыцІа йпхата адгъыл йшгІаквпхауа гІалкІГІара, ауи ахъазла асабиква цІагъата тшыргІвычитІ.

Аджьгар ахъмарра: «Ацгви ахІвынапкви» Асабиква апырасква йызкІылсуа йбжьара. АбжьагІвы дгІазпхъауа ауыса йаквшвауа агІаншараква йгІаргвынргІвуа йырзычпахуа йбжьара.

ХІара хІквтІуква, хІара хІквтІуква!

Йгъырчвшвум ахІвынапдуква!

ЙбзипІ ауат ргвква!

Зпыцква хану хІа хцыгвква!

Турасыла хъмарща: «АуыхвагІвчва» Асабиква ауыхвагІвчва йгІадрывсабапуа хъмарга пкъыгІваквала йхъмаритІ.

Дара-дара хъмарща: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ.

Нхара: Апхартшахъва азкІкІра

АпхъарасахІат 32

Рхъвыхра: АжвгІванди, апстхІвакви рхъвыхра. ПстхІва амгІаны гІаргвынргІвра, апстхІви амши йызлапщылу, ауат ажвгІванд апны йшныкъвауа, (зны ласыта зны псайспата).

АлкІгІара нхара: «Апхартшахъва апны сурат гІвра» Апхартшахъва апны апстхІва асурат гІвра.

Аджьгар ахъвмарра: «Агъагъара шваквшва» Рыла ацІарара рыбагъара, атоп анаурыштуа дасу йкъару йтлакІуа йзыдыруа ахъвмарра акІвуыршитІ.

Турасыла хъвмарща: «Ткван» Аткиван йаднакІылуа апкъыгІвакв гІадрысабапитІ, цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хъвмарща: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ.

Нхара: Апхартшахъва азкІкІра.

АпхъарасахІат 33

Рхъвыхра: Апша гІасща хІырхъвыхитІ. Апша амгІаны хІаквахъысхитІ. АцІлакв апша ангІасуа йрызниуайа?

АлкІгІара нхара: «Апша гІасща швашІпшы» Асаби апша абжъы йашІпшитІ, йбжъы акъару дырхъвыхитІ, рпсып пынцІала йтаргитІ ршІала рпсып гІатырщтхитІ абжъы рхІвауа (ух)

Аджьгар ахъвмарра: «Абабыщкв» АбжъагІвы ауыса дангІапхъауа йгІазквчважвауа агІаншаракв асабиква йыцырчпитІ.

«Щажъыта, щажъыта!

Абабыщкв ран гІагылтІ.

Щажъыта, щажъыта!

Ачыркв ацІыхъва йтанаргылтІ.

ЩтІыгв-щтІыгв-хІва

Йаквсуа армала,

ЩтІыгв-щтІыгв-хІва

Йаквсуа агъъмала.

Адзы тшанатрпсатІ.

АщцакІвахІва!

АщцакІвахІва!

Адзы аурала йнадзцатІ...» *Къвапсыргъан В.*

Турасыла хъвмарща: «ТгІачва» АтгІачва йаланакІуа ртураскв рхъаршитІ, йанхъвмаруа цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хъвмарца: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъвмаргала дхъвмаритІ, абжъагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргы драчважвитІ.

Нхара: Ахъвмарырта алыргахра.

АпхъарасахІат 34

Рхъвыхра: Аква анГІамквауа, ажвгІванд аддра, ханихъвшвамгІаажвгІванд йанГІамалра рхъвыхра. Апхын ква агІакваща, ауи апхара, ахъышв йкІылпшуамца йдырхъвыхитІ, амГІващква шбГІадзахаз аква абжъы рхъвыхра

Аджьгар ахъвмарра: Ауыса збарла йырдырра.

«ХанихъвшвамгІа»

ХанихъвшвамгІа! ХанихъвшвамгІа!

ЙгІаумыркван аква!

Амара гІарпха! ХІара хІарырпха!

Турасыла хъвмарца: «АмГІва йыкву амашинаква» ЙгІаджвылыргаз ахъвмаргаква (йапшым амГІва адамыгъаква, амГІва чІвагъвараква). АмГІва аныкъваща ахабза гІадыргвалашвахра.

Дара-дара хъвмарца: Асабиква дара-дара йхъвмаритІ. Цри бызшвала абжъагІвы драчважвитІ, айчважвара акІвдыршитІ.

Нхара: Ахъвмарырта алдыргитІ

АпхъарасахІат 35

Рхъвыхра: АцІлакви акыб гІайыракви хІырхъвыхитІ. ЙгІадхІыргвалашвитІ ацІыхІ, псахъва, мзагІв, маджьгыт цІла (береза, ива, ель, сирень) АцІлаква апхын анГІатал штшырпсахыз дырхъвыхитІ.

АлкІгІара нхара: «Асурат адзхъацІара» Асабиква асарныкъхъаквала, мшІы лабала сурат рчпитІ. Апсабара пкъыгІваква азкІкІра.

Аджьгар ахъвмарра: Асаби урад збарла йдырдырра«АцІараква ршырдзацыраква»

АцІараква шырда цыра амырчІвун,

ТІатІу хвыцгы ахъышв дыквчІва, ауат дырпшуан:

Швча тшшвыртыхаджъ, сцІара хвыцква!

Цкъата йшвхъвшва ашырдза цыра!

Цкъата йшвфа ашырдза цыра!

Бзи швызбитІ сара... *Цекъва II.*

Турасыла хъвмарща: «Сара – сшоферпІ» Асабиква аъачІвагІа йаквыргІапста атурасква рхъаршитІ, цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ, ракъыль дрыбагъбитІ, абжъагІвы ауат рхъвмарща йырхъвыхитІ рыбызшва ташауацІнадирыхитІ.

Дара-дара хъвмарща: Ахъвмаргаква йрыщГаджвылыргаз йалахъвмаритІ.

Нхара: Ахъвмаргаква разкІкІра.

АпхъарасахІат 36

Рхъвыхра: АчІвыйа апхынла йгІакъагІауа? АхІврапщдзаква йапшым рыхъызква гІадыргвалашвахра, ауат ркъагІара рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: «Бзи-бзи узкІылпш» Асабиква атоп таразта, чарыуата(метко) йырзауштуа, рмурад рзырхъйауа, рылацІарара йалархІара.

Аджъгар ахъвмарра: «Абыжбыжква» Асабиква абжъагІвы йсигналла йамцІыкъбитІ, ауи йсигналла рныкъваща рпсахитІ, йа йгІашІаситІта йымпІатІтауа йгылапІ, уадыргІвана абжъагІвы йсигналла йатанагІвгІагІвхитІ.

Турасыла хъвмарща: «АчымазагІвтара» Атурасква рхъашара, дасу йтурасы йаквыргІапста айчважвара цри бызшвала акІвыршара. **Дара-дара хъвмарща:** Ахъвмаргаква йрыщГаджвылыргаз йалахъвмаритІ.

Нхара: Ахъвмаргаква разкІкІра.

АпхъарасахІат 37

Рхъвыхра: Апхартшахъви адгъыли аквпшыраква ашІхІырпшитІ, ауат злапшу, йагІвыргауа. Апхартшахъва бгІадзи апхартшахъва йбаху ашІхІырпшитІ. Апхартшахъва бах йшахъвпІлауа, йшалпІлауа, апхартшахъва бгІадза йышузырчІвачІвауа гІалкІгара.

АлкІгІара нхара: Ауыса збарла йырдырра: «ХІышта»

Амара хІасхатІ,

Амара кІкІитІ,

Амара йацІата

ХІадгъыл фгІвырчитІ.

Архъагъи гвыргъбитІ,

Абнагъи кІкІитІ

Тынчта мамырта

ХІа хІышта лГІвырчитІ.

Аджгар ахъмарра: «Адгъыл гІаквымхара» Рщаласра (ловкость) тшауацІнарыхра, асигналла зынла агІаншара рзычпауа йбжьара.

Турасыла хъмарща: «АуыхвагІвчва» Асабиква ауыхвагІвчва йГІадрывсабапуа хъмарга пкъыгІваквала йхъмаритІ.

Дара-дара хъмарща: Асабиква дасу йГІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ.

Нхара: Адгъыл ртшатшара, рхъмаргаква разКІра.

АпхъарасахІат 38

Рхъвыхра: Адзы рхъвыхра. Асабиква адзы йазсакъуа йшазаъазлара шатахъу, адзы аквпшыраква гІадыргвалашвахра (азджьакІ апкъыгІваквала щІашвкъвалуа адзы апны, азджьакІ йщІамшвкъвалуа гІаквчважвара игъи рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: «ЙцІашвкъвалуи йцІамшвкъвалуи апкъыгІваквала» Асабиква адзы йаквыргІапсу рдырраква хІрыбагъытІ.

Джъгар нхара: «ЧырпІи(пузырь)». Асабиква гъагъата йалагалитІ, агъагъара йырызрытыбГІауа игъи йырызрайшысуа йбжьара.

ЧырпІи, чырпІи удыхитІ, уагърачитІ!

УгІанха ауаса хІуыхІвахитІ!

Упымтшын ласы, ласы!

Турасыла хъмарра: «Ткван» Аткван йаднакІылуа апкъыгІваквала гІадрывсабапитІ, цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хъмарра: Ахъмаргаква йрыцГІаджвылыргаз йалахъмаритІ.

Нхара: Апхартшахъватара апны апхартшахъва аквырпсахитІ.

АпхъарасахІат 39

Рхъвыхра: Абыжбыжква ахІапшхвыпшква рхъвыхра. Абыжбыжква хІшыпІаква рпны рыцІа йшардата йаъу йрыхагІвазитІ, ауат рбзазаща дырхъвыхитІ: ркІврыща, рпссгІаща, рдзцаща. АлымхІарыгІв абзазаща рхъвыхра (апхъынцІыгІваквала рчва, ауат штшгІахъыртІуа, рчаща, ахІврапщдза анектар шрыжвуа, ахІврапщдза йшаквпссгІауа) ахвымбырцІакІаква рбзазаща гІальаматраква гІалкІгІара(рыгІвара, рынхаша, рчаща).

АлкІгІара нхара: Асаби уыса збарла йыдырдырра.

«Абыжбыж-Хындырлаз»

Хындырлаз! Лаз! Лаз! Лаз!

ЧапІапІина дубама?

-ДыгъзымбатІ!

-Ма дуымбазтын! Ма дуымбазтын!

Нани, дади рпны усырцІапІ!

УыщІлагъычугъи дсырбапІ!

Аджьгар ахъмарра: «Арцышхвыцквa» Асабиква йнагІвгІагІвуа, къазула апырас йхъыпауа, агІарыхъвартаква рпны йызгІацапауа, ласылата йзыгІвуа, мачхъвынцІала йадымкшалуа йбжьара

Турасыла хъварца: «ТгІачва» АтгІачва йаланакІуа ртурасква рхъаршитІ, йанхъмаруа цри бызшвала айчважвара акІвдыршитІ.

Дара-дара хъварца: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ.

Нхара: Ахъмаргаква разкІкІра.

АпхъарасахІат 40

Пшыхвхра: АпсгІачІвквa рбзазаца рхъвыхра, ауат рыхъызквa гІадыргвалашвахра. АпсгІачІвквa руарад хІваца, ръапІтлапкъ злалу рхъвыхра.

АлкІгІара нхара: Абыжквa ршІырпшра. АбжьагІвы апсгІачІвы ахъыз йхІвитІ, асабиква ауи абжьы йашІпшитІ. Абыжквa рхІваца абжьагІвы йлырхъвыхитІ, атамхІваца дрыбагъыитІ.

Аджьгар ахъмарра: «АмгІващла швымгІвайс» ЙхъвкІылу агъагъара аныкъвара азыбжьара, рыла ацІарара рыбагъара, ракъыль тшауацІнарыхра, рхъвыцща йалархІара.

Турасыла хъварца: «АмгІва йыкву амашинаквa» ЙгІаджвылыргаз ахъмаргаква (йапшым амгІва аныкъваца дамыгъаква, амгІва чІвагъвараква). АмгІва ахабза щагащаква йапшым аъащаква рпны йрызгІарысабапуата йбжьара.

Дара-дара хъмарра: Асабиква дасу йгІаджвылигаз ахъмаргала дхъмаритІ, абжьагІвы цри бызшвала айчважвара йаквйыргвышхвитІ, йаргъи драчважвитІ.

Нхара: Ахъмаргаква разкІкІра, апхартшахъва атара йтапсахра.

Абызшва тшауацІнарыхра, асабигІзартаква айцІбагвып рпны национально-регионально компонент агІарысабапща.

АшІаква рбжъара, ргІадзынғылра, рдунайпшыща ащатаащтацІара апны при бызшва амагІнышвабыж йдупІ, зымгІва йрапхъапІ. Ауи хачІвыта йазгылитІ:

1. Асаби абардыргатагы, бжъагатагы, гІзагатагы йыму йцри бызшва акІвапІ, абызшва абайараламца асаби йдунайпшыща, йхІаль-шанква, йхъвыщца, абзии гвымхи йзалыргауа, ацхърагІара йылата, й-Псадгьыл бзи йбауа, йхавх йзыдыруа дабжъитІ.

2. Абанпараква йгІартынхаз аугІахъа ртурых, ауат рхабзаква, ркультура при бызшвала йзыхІвауа, йдыруа, абаза бызшва ашІалахІвара абайараламца хІапхъанчІвиква рхъацІара, ргІвычІвгІвысагІара, ртурых йнардыритІ. ЙыугІахъа ргІатгараква, рыпщдзара дазнабжъитІ, даладухауа дачпитІ.

3. Апсабара хчара. АпсгІачІвква рхчара, йгІаншауа апсабара апсахщаква рмагІны гІаргвынгІвуа, асаби дызквбзауа адгьыл йхчара шатахъу дазыбжъара.

4. Асабиква йбзазара апны дгІакІвзыршауа зымгІва хвы риквицІауа, «ъамапсыма» хъадата йыбызшва при йзалуата йбжъара.

АпхъарасахІат 41 Тема: «Апоезд джъащахъва асасчва»

Амурад: асабиква при бызшва гІаргвынгІвуа ахъвмарра процесс апны йгІацІанаркІра, рчважваща ауацІнаурыхуамца рхъвыщца ауацІыхра, йнахъу рсквшпхъадзарала йатахъу йырквнагу дырра, щцалра шрауа, йатахъу-йатахъым, бзира-гвымхара гъиква шрыларкІыз, апсабара ажвларагы дара рхъатачІв азазаъаща азрымата, КЧР псауышвхІата йбзазауа, ауат рбзазаща йахаргІвазара.

Адгалра: ахъвмаргаква (мышва кІъанджы, пыжвбана, ажъа), асуратква (хъварп, ашишкІаква, араса, мзагІв махъвда), чІва, ахъварпква.

АпхъарасахІат акІвшаща.

АбжъагІвы: - Асабиква, швгІапшы, хІгвып апны йыгІвнагылу(паравоз), йыжвдырныс швтахъума дызда ауи апаравоз йаквчІвата йхІызгІайыз? Сара йшвасхІвапІ, швара тынчта швчІвата швгІасыздзыргІвы.Ари апаравоз абна хъара йгІалцІын йхІызгІайтІ.Йаргы абнапсауышвхІаква сасра йхІызгІанагтІ.Ауат абна йбзазитІ.Швара швабабзазауа? АчІвыйа швкыт ахъыз? (асабиква рджъауапква). АсибгІарта зымгІвагы швгІайитІ, швсабигІарта ахъыз жвдырума? (асабиква рджъауапква).

ХIашвырпшы, йапхъахауа авагон йтачIвуда? (пыжвбана) (апыжвбана ажваквала абжъагIвы драчважвитI). – Швымш бзита асабиква! Швара швцыгвчырума? (момо). Швара, асабиква – шважъачырума? (момо) Швари швмгIаныя? (ачкIвынчваква и апхIвыспачкIвынква) Асабиква рыхъызква рхIвитI.

АбжъагIвы: - Момо, йыгътамамым ауаса йгъабадыруам! Уара йгIаудыртI хIара хIыхъызква, хIара йыгумгIану гъхIыздырам, уаргьи йыггIахIауымхIвтI. Уыхъыз ачIвыя?

Пыжвбана: - Сара пыжвбанапI сыхъыз.Абна сбазитI, сыбгъа мгъыла йырчыпI, сымгва тIатIапI, сылаквала спшитI, спынцIала сфгIвышвитI, сара пщцапIхвыцкI сымапI, ауатла абна апны снагIвгIагIвитI. Датшагьи сара стгIачва ркIартква швызгIазгтI(акIартква рпшра)

АбжъагIвы: Апыжвбана атгIачва хIашвырпшы. Апыжвбана аба йахъхIцIарыйа? Апыжвбана ан ахъыз азагIашвхъвыц, рчырква йрыхIхъцIарыйа? (пыжвбаначыр). Швабыжта йгвыргъыитI апыжвбана хIара йахIызгIайыз сасра, айшва йгIахIрайгвапI хIысас тлапIа, чIвала, хъварпла ауи хIырчапI.

-Ужвыгьи йхIызгIайда хIашвырпшыстI?

-Амшв! Сара сымшвыпI, абна хIани хIаби срыцта сбазитI сара согIа абна йгIатызган йшвызгIазгтI.

АбжъагIвы: АчIвыя амшв амартан апны йту, хIашвырпшыстI? (ахъварп асуратква, ашишкIаква, арасаква, амзагIв амахъвдаква).

-Мышва хIара хIуыцхъвмарныс хIтахъыпI.

Ахъвмарща «Зны абнала хIгIамдун хIара»

Зны абнала хIгIамдун хIара

Амышваду нагIбатI хъара.

АмзагIв ацIахъ йцтапI мгвала,

Йпырхыджъуа йычвуа, тшацIнахвауа.

ХIа хIгIахъыкIвшитI амшв хIапшуа

ЙгIахIыршыыхара хIтахъдза,

ХIацкIласитI ауи хIара

-Угыл, ласылал мышва баба!

ХIузагIакIуазтын хIа хIшапшра!

АбжъагІвы: - Амышва заджвгъи дгъгІанамкІытІ, ауи швахъымгвыргІван, абар йхъгІу апряныкъ.

Асабиква дызда ужвыгъи хІпоезд йтачІву? (ажъя)

-Щта, ажъя-шваргвыда! ЗымгІва йырчвшитІ ажъя шваргвыда, ауаса ауи йышшвауагъи швара йшвабадырныс атахъыпІ. Ахъа гІахІщщыпІ ажъахвыц, уымшван ажъахвыц, хІара ухІымчвшван.

ШвапшыстІ, ажъя алымхІаква шаъу? (йауыта, йдута). АцІыхъва швырхъвыхстІ йшаъу? (йтІатІата, йхвыцта).

-АжъачКІвын бзи убума ахъвмарра?

Ажъя: - Зджъара йгІанымхауата, бзи йызбитІ ахъвмарра!

Ахъвмарра: «Ажъя»

ЙдзыргІвуамца –йдзыргІвуа

Ажъя алымхІаква чІвырхатІ.

Йшвауамца, йшвауа

БжъыкІ гъахънащтхуам ачІвырхъа.

АбжъагІвы: Къахвта, бзита хІхъвмартІ ажъя хІацта, ужвы айшва йгІахІрайгвапІ.Ажъя ахъазла ашвхы гІахІрахІазыртІ.

Ажъя: - ШвызгІвадахатІ!

АбжъагІвы: - Асабиква йцІыхъвахауа авагон апны ачІвыйа йту? ХІазшвырцІгІастІ зымгІвагъи хІацыта: - Паравоз, паравоз, йхІызгІаугІа ужвыгъи уа? (гвыпли, алкІгІари джъауапква)

-Абна псауышвхІаква асогІаква хІызгІаргтІ! ЧІва, кІанифат!

-АбнапсауышвхІаквазымгІвагъи хІацыта бзила рахІхІвпІ: - МгІва бзи!

АпхъарасахІат антог: Асабиква, дызда йахъчІва сасра йхІызгІайыз? Йабабзазауа ауат? ХІара хІабабзазауа? ХІсабигІарта ахъыз ачІвыйа?

АпхъарасахІат 42 Тема «Сара с-Псадгъыл- сара скыт»

Амурад: асабиква Псадгъыл ззырхІвауа гІаргвынгІвуа, ауи йалудахауа, р- Псадгъыл хвыц йъатабзазауа бзи рбауа, акыт ашІыпІаква рдыруа, руагІа рцІасква, ауат ралкІгІараква, рпщдзара ддырдыритІ, асабиква ргвы цри бышва йацчпата йгІадзынгылуа йбжъара, ракъыль рыбагъъара, абжъагІвы дгІазпхъауа асабиква йзыдзыргІвуа йбжъара.

Адгалра: йапшым асуратква (атыдзква рсурат, ахІахъвсинква, дидактика хъвмарра «Асурат азкІкІы»)

АпхъарасахІат акІвшаца.

АбжъагІвы асабиква йгІалдйркІгІитІ агвып йыгІвну «йтурыху харчыч (волшебный клубок)»

-Асабиква ари ахырчыч (клубок) швапшы. Йтурыху ахарчыч азаджв йнайахвитІта, йыхъыз йхІвитІ, уадыргІвана ахъари йзирауитІ, ауи апшымца зымгІвагы рыхъызква рхІвитІ.

Ахъвмарща «ХІабашвырдыр»

-Асабиква, швара зымгІва швахъызква швхІватІ. ДасузлакІгІи дангІадрийыз амш рымапІ, ачІвыйа ужвыгы ауи апш мшы зму? (асабиква рджъауапква). ТамампІ, йангІадрийыз амш йрымапІ: ахъвмаргаква, алаква, атыдзква, акытква, акъалаква. Ауатгы аугІа рапшта хъзы рыртитІ. Дзапш гІвычІвгІвысызлакІгы Псадгъыл йымапІ-дъабзазауа акъраль. ХІара хІкъраль ахъыз Россия! ХІара хІкъраль зымгІва рацІкІыс йдупІ. ЙщардапІ абыхъква, адзыгІвква, агвалква, атенгъызква. Ауаса дзапш гІвычІвгІвысызлакІгы йзаргвану дъагІадрийыз, дъацаз асабигІзарта, апхъарта, дъанхауа ашыпІа акІвпІ. Ауи й-Псадгъыл хвыц акІвпІ. ХІара хІ-Псадгъыл хвыц ахъыз...

- Сара хІкытчкІвынла гІамдара хІджвыквылырныс йстахъыпІ. Упхъапхъа ахъвмарща: «Асурат азкІкІы» хІхъвмарпІ. ХІара хІайшва апны йпккъу асуратква йыквпІ. Ауат азшвкІкІрыквын хІкыт ахъаз джъащахъва шарда гІажвдыруаштІ.

Ахъвмарща «Асурат азкІкІы» (асабиква асурат азыркІкІитІ)

-Бзита швхъвмартІ, швызгІвадахатІ! Йзапш суратІа йазхІкІкІыз? (асабиква рджъауапква) ТамампІ, ауи бнапІ. ХІара хІкыт адзхъа бна гІайитІ, ауаъа йщардапІ йапшым ашвырква йгы йапшым ажвумпква.

- ХІкыт апны йщардапІ йапшым ауыхвараква, сара асурат швсырбуштІ, швара йамГІан уыхвару гІасашвхІв. Ари атдзы апны айъазагІвчва аугІа йрайъазитІ, ауат йгвыргъауа зымгІва йырцхърагІитІ(айъазарта), арыхъшвашвага мцыразтын, афачІвква йалгазтын,хІабацуш фачІвы хІхвгІарныс? (аткван), уыхвартипхъадза асурат гІахІырбитІ,ари атдзы чкІвын апны асаби хвыцква гІвнапІ, ауат араъа шыцра шарда рдыритІ, йхъвмаритІ(сабигІзарта)

- Йшвтахъума йжвдырырныс ужвыгы хІыкъала апны йабу? (щта), ауи асхъан гъагъара гІаншвырша йгы йсчпауа швчпах.

Тшпсщара дакъикъа «ХІара хІыкъалала хІымгІвайситІ»

ЙыгІбауа ахьызква хІхІвитІ.

Атыдзкви, аткванкви.

Аурамкви абжьаракви.

АцІлакви акыбкви.

- Абар швари хІари хІымгІвайстІ хІкыт аурамквала.

АпхьарсахІат аитог:-Асабиква, ачІвыйа уахьчІва хІызквчважваз? Псадгьыл –хІва йызпхьауа ачІвыйа? Псадгьыл хвыц-хІва йызпхьауа ачІвыйа? ХІкыт ахьыз ачІвыйа?

АпхьарасахІат43Апроект «Атурыкква хІрыпхьитІ» Амчыбыжь книга йаквыргІапста.

Амурад: ашІалахІвара абайараламца хІапхъанчІвиква рхъацІара, ргІвычІвгІвысагІа, ртурых рдырра, хІуахъа ргІатгараква, рыпшдзара азыбжьара, йаладухауа йчпара, абаза турыкква йзаздзыргІвуа, йырзагІахІвахуа, рыбызшва тшауацІнарыхра, ракъыль рыбагъара, рпшыхвраквал йалархІара, абызшва абайара, апшдзара рызгІарысабапуа, йагъхуш агвып рпны ачважваща йазычпата йбжьара.

Апроект акьырацагІвква: асабиква, абжьагІвы, ранчва, рабачва.

Апроект амурад:

-ЙауацІыху ашІалахІвара (атурыкква) йаланакІуа адырраква асабиква йахаргІвазара

-Рыбызшва тшауацІнарыхра

-Квпшыра выставка рсуратква «Атурыкква рпны хІсасытІ» (ан- абачва йрыцта йдрыхІазыритІ)

-Ашвра, апликация чпара, рчІвачІвара анхараква рпны рылшараква йалархІара.

Апроет аборч:

Йрцрийу рыбызшва дырдырра мгІан ду шаму, ауи абызшвала йхъвыцуа, ртахъыраква рдунейквпшыща рызгІалкІгІауа, йырзыхІвауа, асабиква йгІащгІырыхыз ахІаль-шан бзиква, агвыбзагъараква йалархІара, анхара йазгІашыкъяуа йбжьара. АбжьагІвы асабиква данрыдынхалуа йгІаликІгІитІ: цри бызшвала айчважвара йшичвыбаргу асаби, ауат йырчвхІатлата рбзазаца апны йгІаншауа шгІархІвахлауа, дгІазпхьауа атексткввагьи агІахІвахраква рчвыбаргвта йшаъу.

Ауи йгІалцІла абжъагІвы йынхара апны шардата йгІайрысабапитІ хІугІахъа ршІалахІвара (атурыхква алокІква). Атурухкви алокІкви асаби йапхъахауата йтгІачва апны йгІайархІвуа акІвпІ, йаргъи йысквшла рыцІа йыквыргІапста йымаджъащахъвата дзыдзыргІвуа акІвпІ.

Апроект аметодква:

Хъвмарща-рдырра, хъвмарща, айчважвара, рхъвыхра, ацхъвмарща.

ЙхІаракІу азацІараабызшва тшауацІнарыхра апны: дырра-быжътамамхІваща (атурыхква рыпхъара, асуратква апсабара асурат, апсегІачІвква, апсауышвхІаква) рпшыхвца. Художественно-эстетическала рыбызшва тшауацІнарыхра. Ан- рабачва рыдынхалра.

Апроект рзачІара:

-Асабиква йапшым абаза локІква, атурухква йахаргІвазара

-Фыр хъадата йалу атурухква, алокІква рпны йрызгІалкІгІауа.

-Адидактика ахъвмарща апны асабиква рдырраква дрыбагъбатІ: ахІврапщдзаква рыхъызква, ауат рпхъадзара.

-Аквпшыра выставка асуратква, арчІвачІваква, аппликацияква атемала «РыцІа йгІалскІгІауа турых фыр»

АпхъарасахІат44.Тема «Сара стгІачва»

Амурад: асабиква атгІачва амГІаны, ртлапкъ ахъыз рдыруа, атгІачва йаланаКІуа гІаргвынгІвуа,абаза хабзаква атгІачва апны йынкъвыргауа, ражвар алархІара (амачвква рыхъызква йахаргІвазара),йапшым аквпшыраква рымата геометрия фигураква рзалыхуа,йырзгІалкІгІауа йбжъара, асуратква рзышвуа, ауат рчваква гІалыркІгІауа, ралцаща йалархІара, ракъыль рыбагъъара, рымачвква рбыгІвшыгІвка рныкъвара рыбагъъара.

Адгалра: акІъанджъ, атдзы амакет, асуратла йгІву анапІы, ахъвмаргахъылпа амачвква йырхъадырчІвуш (азджъара ан лсурат аныта,азджъара аба,азджъара аща, ахща, анду, абаду),йчІвагъву (контурные) асуратква, йапшым ашвыга материал.

АкІвшаща:

АбжъагІвы асабиква атдзы амакет дйырбитІ.

-АчІвыйа ари ахъахъыла атдзы йаму?

-АчІвыйа ахъышв йгІакІылкІкІгІауа?

-АчІвыйа ари ахъыз? (тдзы)

ХІашврыс ашв: - Тук-тук! Заджвгъи дгъаѣамма? Ужвгъи рыцІа дута ашв хІаспІ, уадгъына гъамам, тук-тук. (ахъышвла акІѣанджъ гІакІылпшитІ, абжъагІвы лбжъыла акІѣанджъ чважвитІ.

-Уымш бзита Аслъан,

Дызда ари атдзы апны йуыцбзауада?

-ЙсхъазыпІ!

-ЙхъазыпІ? Асабиква, йшпажвбауа, асаби йхъазы дзыбзасушма? (момо). ДзачІвыйа ауи йыцбзасара атахъу? (асабиква рджъауапква). ТамампІ, зымгІва ауат йгІашІышвпхъадзас йацыта аІчвыйа йгІандыршауа-тгІачва!

-Кытча хІашврыс! Ари акытча шваздзыргІвы:

ЖвагІвпачва зынла йгІадритІ

ЖвагІвпачва абелькІ ркІитІ,

ЙгІажвдыр йырмагІаныйа ауат?

-ШвызгІвадахатІ! (амачквва)

Амчв хъвмарща «ТгІачва»

Арма напІыла напІыршІашІа хІчпитІ, хІнапІцІахІырхъапІ, агъьмала закІызакІ амачквва гІахъхІыртшитІ йаргъи йсхІвауа сыцшвхІвитІ:

-Ари амачв –дада йакІвпІ,

Ари амачв –саба йакІвпІ,

Ари амачв-сан лакІвпІ.

Ари амачв- сара сакІвпІ,

Абар зымгІва сара стгІачва!

АбжъагІвы:- Йшпажвбауа, ачІвыйа йгІазквчважвауа ари ахъвмарща? (асабиква рджъауапква)

АбжъагІвы анапІы асурат агъвы йкІыду дйырбитІ.

ЙгІашвау зымгІва рацкІыс йхвыцу амачв- ауи йызлапхъауа мачкІыспІ. ДзачІвыйа швтагІачва зымгІва рацкІыс йхвыцу? ЙшпагІышвыпхъауа швпны швара? ЙгІахІшврахв ахъылпаква рыуаасаби зну, йаргъи амачв йахъахІцІапІ.

-Ужвы тынчта швчІва, ауыса хвыц шваздзыргІвы:

ХІан мажвадза бзикІ лкІвахІитІ,

Чашв хІзылрыдзуашта.

Саргыи ауи сылзынадзитІ,

ТакІв сылцхърыгІушта.

Амажвадза хвыц гъажьква,

Бзита йсрыгІвитІ са.

Мама лапшта рхъатаква бзита йцІасыртшитІ,

Ахвша йтасрышвитІ, йбылуа йдзитІ.

Мама йгІасылтитІ, сачвхІвыумца йысфитІ.

-АчІвыйа йырмацІауаз ани асаби? Дызда йгІасазхІваш йшпаъу швара швмамаква?

ЙгІашвау ахъвмаргаква рпны «ахъылпачкІвын» - мама, швымачв йахъашвцІа.

Ари ауыса швгІаздыргІвы:

Са саба бзи йгъибум хвамыхвра!

ЙанакІвызлакІгыи ауи дынхитІ,

Хыгвла дгІайитІта дгІайыхІвитІ,

Ауи йуысгыи йнайырдитІ.

-АчІвыйа ауи апш аба йыхъаз йыухІвуш? Дызда заба йыхъаз ажва зхІвуш? (асабиква рджъауапква). ЙгІашвахв ахъвмарга хъылпа швымачв йахъашвцІа-апапа.

Тшпсщарадакъикъа. «ХІан лчашвква»

ХІан мажвадза бзикІ лкІвахІитІ,

Чашв хІзылрыдзуашта.

Саргыи ауи сылзынадзитІ,

ТакІв сылцхърыгІушта.

Амажвадза хвыц гъажьква,

Бзита йсрыгІвитІ са.

Мама лапшта рхъатаква бзита йцІасыртшитІ,

Ахвша йтасрышвитІ, йбылуа йдзитІ.

Мама йгІасылтитІ, сачвхІвыумца йысфитІ.

-ЙгІасашвхІ, ачІвыйа андучва йырчпауа? АчІвыйа швара рыцІа бзи жвбауа швандучва шврыцта йшвчпарныс? ДхІыртшхъвапІ хІара хІанду.тДызда занду лыхъаз ажва зхІвуш? «Сара смамаду»

(дхІалъальпІ, дпшкапІ, дынхагІвыпІ). ЙгІашвахв ахъвмарга хъылпа швымачв йахъашвцІа-анду.

ХІара хІымачвду акІвпІ йгІанхаз, дызда ауи зквнагу? Абаду-швшпайыпхъауа? –дада, тамампІ.АчІвыйа дада йыхъаз йгІасазхІваш? Дшпаъу адада (асабиква рджъауапква) ЙгІашвахв ахъвмарга хъылпа швымачв йахъашвцІа-дада йакІвпІ.

ШвапшыстІ зымгІвагъи, йштгІачвахаз хІымачвква. Абазала ажва тгІачва датшатагъи йрхІвитІ-унагІва Йабабзазара атыхъыйа атгІачва, аунагІва? ТамампІ атгІачва тдзыкІ апны йгІвнабзазитІ.

Асабиква абар ауи йапшу атыдзква асуратква йырну хІашвырпшы, ауаса ауат гъшвым, швара ашвыгаквала ауат швшвыхра атахъыпІ, хІтгІачвагъи ауаъа йыгІвнахІырчІвапІ.

Ахъвмарща «Абар атыдз пшдза»

- ШвгІагыл, агъагъара гІанхІыршапІ. ХІара хІтгІачва рыхъазла йыгІгІвыз атыдз пшдза йгІахІырбапІ.

Абар атыдз пшдза, закІы, гІвба, хпа, пщба, хвба (рнапІква рымъашІахІвара апны йыквпІ зны агъъмала, зны армала тшынахІыркъвитІ)

ЙыхІшвыпІ атдзы, хІхъвмарпІ хІаргъи!

Ахъышв лахІцІапІ, акв щтІыхІхпІ(йхъапалитІ)

Шва швапшы атдзы шпшдзахаз!

АтгІачва рыхъазла йшбзидздзахаз! (рнапІква щтІырхитІ)

АбжъагІвы: - Асабиква, ачІвыйа йахъчІва хІызквчважваз? ХІымачвква рыхъызква гІахІшвырхІвахстІ. Дызда хвбадза йсзыпхъадзуш?

АпхъарасахІат45 Тема «Абазаква ршІалахІвара ахаргІвазара»

Амурад: асабиква рныбыжъ йаквыргІапста ашІалахІвара йгІацІанакІуа ахъвква йахаргІвазара (асаби уарадква, гара ашваква, уарадква, аласхІвараква). Ауат рыуа збарла йырзырдыруа, йырзагІахІвауа йбжъара.

Адгалра: гІвкІъанджъыкІ, айшва, арымдзаква акІъанджъква рыхъаз, акІъанджъ зымгвауцІуш асхъа, ла, ачІваква анашаква атамщакъ йтата.

АпхъарасахІат акІвшаща:

-Асабиква, хІара хІпны сасра акІъанджъква хІызгІайтІ. Ауат хІарахъвмаргата йхІыму йапшныс даргъи хІшхъвмаруа дырхъвыхныс йгІайгватІ. Швара йжвдырума асабиква, апхъала швандучва рандучва йанхвыцыз ауат ужвы апш хъвмарга пшдза гърымамызтІ. Ауи гІалцІла анчва- абачва дара-дара хъвмарга рзырчпун. Йаргъи асабиква ргвы мшІыгъбра ахъазла йапшым асаби ашваква гІархъвыцуан, ауи йапшу ауарадкава уыжвгъи йгІанхатІ, йызларыпхъауагъи ари акІвпІ- гара ашва, асаби уарад.

Ужвы хІара йгІахІырбуштІ, акІъанджъи али ушалахъвмарра шатахъу. Сара акІъанджъ асаби пшка дшамгварцІауа апшта дамгвасцІитІ, дсрычвныс дштІасцІитІ, дансрыцІсуа агара ашва псайспамца йсхІвитІ:

Лъау-лъау, ссаби хъгІа,

Лъау-лъау, ссаби пшдза,

Лъау-лъау, схъырчІвачІва,

Лъау-лъау, сыпшка,

Лъау-лъау, сшыачІва

Лъау-лъау, сылашара

Уычв хъагІата, спельуан

Уычв хъагІата, спельуан

Мара нурла уырпахІ,

Насып нурла укІвабапІ

Лъау-лъау-лъау...

-ЙыхІшввырхІва агара ашва, акІъанджъква швымата. (асабиква гІалагылитІ, агара ашва рхІвитІ).

- Ужвы ари асаби уарад швгІаздыргІвы «ТІима»

ТІима, тІима уа

АтшгІва бпсама?

Са снапшагІапшын,

ШайкІгъи са йгъсымбатІ.

ТІима, ТІима уа

ДзгІагра бгъымцама?

Са снапшагІапшын

АпщырхІа гъысмаутІ.

-ШвызгІвадахатІ!

-Асабиква атамщакъ йтата айшва йыквглапІ ачІвакви анашакви. Швырпшыта йгІасашвхІ, шпаѳу ауат? (ачІва гъажьыпІ, анашаква чІврыпІ, ачІва къапщыпІ). Ужвы агвып швнапшагІапшта удзышвата йыгІвну гІасашвхІв, йкъапщцу гІасашвхІв. Йгъажьыта ачІва йапшта йыгІвну агвып, анаша йапшта йчІврыта йыгІвну арат ракІвпІ... (асабиква рджъауапква)

Атшпсщара дакъикъа.

-Асабиква ачІва абагІашІайуа? (асабиква рджъауапква) ТамапІ, ачІвацІла йгІашІайитІ, датша запш швырйа ацІла йгІашІайуа? Анаша ацІла йгІашІайума? (асабиква рджъауапква) Анаша адгъыл апны йгІайитІ. АчІвыйа ужвыгъи адгъыл апны йгІайуа? (асабиква рджъауапква)

АбжъагІвы ашвырцІлаква, ауатралыцІква рсуратква дйырбитІ. Ауат рчваква райхІвитІ, асабиква цри бышвала ауат йыщырхІвитІ.

Антог: -Асабиква, ачІвыйа уахъчІва хІызквчважваз? Запш гара ашвайа йхІхІваз? Запш саби уарадйа йыхІхІырдырыз? Ачваква рыхъызква гІасашвхІв.

АпхъарасахІат 46. Тема: «Асуратква рыдынхалра (агІвна псауышвхІаква).

Амурад: Рыбышва тшауацІнарыхра, агІвна псауышвхІаква цри бышвала йырзыхІвауа, айчважвара рзакІвыршауа, ймайру азцІгІараква джъауап ауацІых рзатуа, агІвна псауышвхІаква йчыру йдуу йырзалыхуа, рыхъызква тамамта йырзыхІвауа (лачыр-ла, жвы-хІвыс, цгвы-цыгвчыр), рчважваща тамам рыбергъыльра, абыжъшІпшра псайспа-дуи, ахІбачва бзита йырзаѳазлушта йбжъара.

Адгалра: Дидактика хъвмарра «ДызчІвуда асаби?», агІвна псауышвхІаква рбыжъква (фонограмма), дидактика тшарыщцара «Дсырба йуасхІвуа», «Умама дгІаух» апсауышвхІаква йрыквыргІапста асаби уыса.

АпхъарасахІат акІвшаща:

АбжъагІвы йпщдзата йауацІата асальамшвѳа асабиква йыдйырбитІ.

-Асабиква, хІара сальамшвѳа хІызгІайтІ анду йгІалгІвыта, хІашврыпхъастІ, йану ачІвыйа ауаѳа. «Швымш бзита асабиква! Сара сасра скыт швгІасрайгвитІ. ШвгІай, сшвызпшитІ спны.

- ХІызцарыма мамаду лпны? АчІвыйа ауаѳадза хІызлацуш? (асабиква рджъауапква). ТамапІ машинала.

АбжъагІвы акІѳанджъ андула йгІвычу гІалахвитІта айчважвара акІвлыршитІ.

-Бымш бзита нана! Сальам лашвх анана! (асабиква сальам лархитІ). Анду лыпщІа апны йлыму агІвна псауышвхІаква рыхъызква рбжьыла йГардырныс асабиква дрыхІвитІ.

Атшы абжъы (фонограмма) гІагитІ.

-Дызда ауи апш бжъы зыргауа? (асабиква рджъауапква). –атшы

-ТамампІ, атшы акІвпІ, абар швапшы ауи йшпщдзу (асурат длырбитІ) Йшпау ауи? Атшы шкІькІуа апшта йхІшвырхІва. ЙшпакІву атшы йГанарийыз ахвыц йшапхъауа? (тшшІыс). Ауи шпацІыруа (псайспата).

Ала ашшбжъы асабиква йырзаквуырглитІ.

-Анду дазцІгитІ, ачІвыйа ауи? (асабиква рджъауапква) Ауи ала акІвпІ! Ауи адзхъа ачІвыйа йхъвмаруа? (аласпаква) Ари ауыса хвыц, ала йГаквчважвауа, тшпсщарадакъикъата хІшвырчпа.

Тшпсщарадакъикъа «ХІла чкІвын»

«ГІав-гІав-гІав»,- йшитІ ала чІвын

«ГІав-гІав-гІав»,-йгъакІуам ашІачІвын

«ГІав»,- аныла йыгІвпІ зджъара

«ГІав»,- аныла йтрыспІ зынла,

УгІайта хІгвашв йГатІыстІ зынла,

УтанарчІвапІ утара ласдза. *ХІачвыкъва А.*

-ЙГІажвдырма ауи? (асабиква рджъауапква). ШвызгІвадахатІ! (ацгвы асурат абжъагІвы йыдлырбитІ). Йшвырхъвых, йшпау ауи? Йачпауа ачІвыйа ацгвы? Ацгвы адзхъа йщтІу аІчвыйа? (ацыгвчырква).

Ужвыгъи хІнана йлыму апсауышвхІаква рбжьы хІазшвырдыргІв.

Ажв абжъы асабиква йаздрыдыргІвитІ.

-Ауат ажквва ракІвпІ! (асабиква рджъауапква) Дызда йадзхъагылу ажв – ахІвыс.

-Асабиква ужвы швари хІари хІхъвмаруаштІ.Ахъвмарща ахъыз «ЙызчвІуда асаби?»

Дидактика хъвмарща «ЙызчвІуда асаби?» АбжъагІвы ахІвыс асурат длырбитІ асабиква ауи ан гІарауитІ, ауи йапшымца ахъарат апсауышвхІаквагъи.

Анду: -Асабиква, швызгІвадахатІ зымгІвадзугъи швсгвапхатІ, швгвыбзыгъата, швцІарата шваапІ. Сара сгвжважвиитІ, спсауышвхІаква сырчара атахъыпІ. Бзила асабиква!

АпхьарасахІат аитог:

-Асабиква, швабаъаныз йахьчІва? Запш псауышвхІайа йахьчІва рыхьызква жвдырыз? Ауат рчырква рыхьызква ззыхІвушда? ШвызгІвадахатІ!

АпхьарасахІат 47 Тема: «Асквш агІамтаква»

Амурад: рыбызшва тшауацІнарыхра, атема «Асквш агІамтаква» рдырраква рыбергьыльра, ракъыль рыбагъъара, рхъвыцца рышлараква йаларахІара, абжъагІвы йажва ргІауа йрыларкІуа, зынла тамамта йдырхъйауа йбжъара, апсабара ацкъара йзабакІуа, бзи йырбауа йбжъара.

Адгалра: ауарадка, топ, амшы йгІалху амхква, апкъыгІвакка рчвалагъи, рквпшыралагъи йапшыта дурала йапшымкІва (величины), ацІгъаква, (дасу сабизлакІгъи йымата), апхартшахъва бгІадза таракІ йтапсата, швъабгъы йгІалху агъбаква (дасу сабизлакІгъи йызхъауата), лыагъан дзы тачвата.

АпхьарасахІат акІвшаца:

Амыкъым гІаситІ, абжъагІвы асурат, агъны гІанарбауата йзну, асабиква йайырпшитІ.

-Швшпазхъвыцуа, ари запш гІамтайа йгІанарбауа? (гъны)

Ахъвмарща «Агъын чгІвычаква».

-Запш чгІвычайа агъныла йынкъвыгІгауа?

Асабиква гъагъара гІандыршауа йалагылитІ, абжъагІвы атоп йырзауицтитІ йаргъи арат ажвакка йхІвитІ: гъны, хъта, срычвхІва, цхІашвы, сы. Асабиква атоп йгІаркІыта йанауырщтхуа агъын чгІвычаква лархІвитІ.

Амакъым атагІасхитІ, абжъагІвы агІапын асурат асабиква йайырпшитІ.

-Асабиква, ари запш гІамтайа? Асы ратыхитІ, алагІвыджкка йгІайитІ, апссгІачІкка ашыпІа пхаквала йаъаз гІапссгІахитІ (гІапын)

Запш гвыргъахъв мшыа агІапынла йхІыртлапІауа? (амамакка ргвыргъахъв)

Амачв хъвмарща «Мама лымхква»

ДасузлакІгъи агІмхвыкІ йызгІаурахІазыритІ рквпшырала йапшымкІва, рчваквала йапшыта, ацІгъаква, арахъвакка. Амхква гІарахвитІта арахъва йацІырдитІ. УадыргІвана йашІдырпшитІ йырчпаз, абжъагІвы асабиква йлыргвышхвитІ, игъи йгІалыкІгІитІ асабиква мхвыта щарда шхъырдаз.

Тшпсщара дакъыкка.

Сан.

ЙзачІвытагъи бхъгІайа сан, (армала тшынадыркъвитІ)

ЙзачІвытагы бпшкайа сан. (агъьмала тшынадыркъвитІ

ЙзачІвбзидздзайа сан бъасану. (йхъынхІвитІ)

Йсыхъыргыи схъа, (рхъа надыркъвитІ, йгІащтІырхитІ)

Йсыхъыргыи смахъа, (рмахъаква хъаргылитІ, йыбгъаргитІ)

БсыщІ бара! БсыщІ! (рнапІква гІарыкІвдыршитІ)

Амакъым гІаситІ, абжъагІвы апхын гІанарбауа асурат асабиква йыдйырбитІ.

-Амара чвгъата йгІапхитІ, ацІлашвырква зымгІва ауытІ, адзхъа тшкІвабара уца ауаштІ.Запш гІаматайа ауи? (асабиква рджъауапква)

Ахъвмарща «Уымачвла йшвы»

Апхартшахъва бгІадза апны асабиква сурат ргІвитІ, йыргІва цри бызшвала йгІаквчважвитІ.

Абыжътыщтра ахъвмарща «Агъбаква»

Альагъан дзы тачвата йгІаурахІазыритІ, ашвъабгъыи йгІалху рыгъбаква гІарахвитІ.Агъба адзы апны йхъыдзцалра ахъаз уачвхІвара атахъыпІ.Асабиква агъбаква адзы йтарцІитІ, даргыи ауат йрычвхІвауа йалагитІ. Ауат рпсып гІатыщІца йауырата, йа айшыста, йашІамсуа, йа йашІадрысуа абжъагІвы йшаъазлуш йрайхІвитІ, йыдйырбитІ. Асабиква агъба дырхъвыхитІ, ауи адзцаща штшапсахуа гІалыркІгІитІ.

АбжъагІвы амакъым аквйырглитІ, адзын асурат дйырбитІ.

-Йзапытла аква ангІаквауа, абыгъьква кІапІлахитІ, амшква йхътахауа йалагитІ, запш гІамтайа ауи? (асабиква рджъауапква)

Адзынла шпатшыгІгІвычара атахъыйа? (асабиква рджъауапква)

АпхъарасахІат аитог:

-Асабиква ачІвыйа йахъчІва хІызквчважваз? Зъарайа гІамтата йаъу? Запшыа ауат?

АпхъарасахІат48 Тема «Абаза уысагІвчва рымчыбыжъ» «Асаби уысаква»

Амурад: асабиква цри бызшвала ауысаква йрыздзыргІвуа, афыр хъадаква рзгІалкІгІауа, йырзыхІвауа йбжъара, цри бызшвала ажванахъа рзадкІылуа, гІахІвахра тшыт рзагІахІвауа йбжъара, абаза уысагІвчва руысаква збарла йырзыхІвауа йбжъара.

АкІвшаца:

Асабиква абаза уысагІвчва руысаква йрыхадыргІвазитІ, ауат руысаква рыуа збарла йыддырдыритІ, уыса ззырхІвауа гІаргвындыргІвитІ, абызшвала таразта ажваквa рзыхІвауа йырбжытІ.

Стшы

Сара стшы бздздза йызбитІ

Сара стшы апрычвггы схІвитІ

СаквчІвитІта дзыжвра йсырцитІ.

Йхъапалуа сасра сагитІ! *Къвансыргъан В.*

ГІапныла

...Агвадз, угІайы!

АсемчкІа угІайы!

ШвгІайы, швгІайы ужвыггы!

УгІайы кІартІоф!

УгІайы, анартыхв!

Автобус.

Зджъара уанцуш автобус бзипІ,

Йъаутахъдзу ура уагитІ.

АквчІварта тІатІаква тынчдзапІ

ЛашарапІ, пхапІ, сара йсгвапхитІ!

Абага.

Абага хІайльа гъама,

ТшджъанацитІ йштІа зджъара:

«ЙаъумищтІ са сапш пшдзадза,

Йамата цІхъва бабадза...?!» *ХІачвыкъва А.*

Чбыщ.

Чбыщ адзыхъ,

Чбыщ адзыхь.

Рдзышра тнащтитІ

Кыткі шабгу. *Хачвыкьва А.*

Са сГакІылпшыркІвын ахъышв

Са сГакІылпшыркІвын ахъышв

Сыла аквшвитІ хІкІадза кІышв

ЙназбитІ адзыгІв хъата,

ЙхъыпІ ауи ацхІа кІъантІа. *Щыбзыхва Л.*

Мама лмыжва.

Мама дгвыргъауа амыжва дазцатІ.

Амыжва дазцан ахш гІалхъатІ.

Ахш гІалхъан. Ахш йгІалыршытІ.

Ахш гІалыршын, хырчІвыта йлырчІвытІ. *Къвансыргъан В.*

АкІауа чкІвын

АкІауа чкІвын, акІауа чкІвын,-

УдзышвапІ йшабгу

АкІауа чкІвын, акІауа чкІвын,-

Йудурума ушпшку?.. *Джъджъу Марамыз*

ХІышта

Амара хІасхатІ

Амара кІкІитІ

Амара йацІата

ХІадгъыл фгІвырчитІ. *ЛагІвычв Д.*

Быба лкъаз

Уакъ, уакъ, уакъ!

Уакъ, уакъ, уакъ!

Быба лкъазду атамакъ

Йкылахан анатрыхв джъапкъ,

Йгвжвайуа апщца гIамнадитI,

Тамакъ гвагIвала йахIвитI

Уакъ, уакъ, уакъ!

Уакъ, уакъ, уакъ!

ЙгIатышвх стамакъ аджъапкъ... *ТхIайцIыхв Б.*

АпхьарасахIат аитог: Асабиква бзита ауысаква йгIапхьакваз абжъагIвы йгIалылкIгитI, зымгIвагьи абызшва апхьара, ачважвара йаквлыргвышхвитI, чайыжвра акIвдыршахитI, ран- рабачва гIалрайгвитI.

АпхьарасахIат 49 «ХIара тдзы аквхIцIитI»

Амурад: асруат аквпшыраква рзгIалкIгIауа, асуратла гIахIвахра рзалацIауа, йауацIыху аджъауапква рзыргылуа, ражвар йалархIара, рылшараква йалархIара.

Адгалра: асурат атдзы гIанарбауа, амашина (грузовик) акубикква тата, атдзы асхемаква.

АпхьарасахIат акIвшаща:

Акубикквала альарыбыгIв йыквчIва йхъвмаритI. АбжъагIвы хачвIы рзыйыргылитI.

-ШвгIапшы, амашина ду (грузовик) кырбыджь зланырцIауа хIызгIайтI, ауи ачва запшыйа? (гIважъпI). Ачархква шпау? (йквайчIвапI, йдупI). ЙхIшврыпхъадза ауат? (абжъагIвы асабикви ачархква рпхъадзитI). АчIвыйа йхIызгIанагыз агрузовик? (асабиква рджъауапква). Йшпау ауат акубикква? (йдупI, йхвыщпI).

-ТамампI. Акубикква йдута йхIымапI, йхвыцтагьи шарда надзитI.

- Ужвы асурат хIашвырпшы! (абжъагIвы азцIгIараква асурат йанула йрызыйрглитI)

-ДзачIвыйа асурат йану?

АгIаншараква йырчпауа гIасазхIвашда? –Запш чвайа йаму атдзакв?

Атшарыщцара «Ари тыдз пшдза»

Йырчпауа апIатIаураква атекст йаквыргIапста йырчпитI, абжъагIвы йырхъвыхитI.

ЗакІы, гІвба, хпа (асабиква гьагыата йалагылапІ, рнапІква рымъашІахІвараква рпны йыквпІ, агъьмала, армала тшхъдыркІытІ)

Пщба, хвба, хІхъвмаруаштІ игъи йаквхІцІуштІ атдзы (йкІачІвалитІ, тшгІащтІырххитІ)

Атдзы дупІ, атдзы хІгІапІ (щачвкІысла тшхъаргылитІ, рнапІква щтІырхуа)

Хъышв лахІцІитІ, акв щтІыхІхитІ. (йъагылу йхъапалитІ)

ЙбзазуштІ Мышва атдзы апны. (йчІвахитІ)

-Асабиква, акубикквала атдзы аквхІшвырцІа! Запш кубикйа апхъапхъа йгІахІахвуаш? (асабиква рджъауапква). ЙгІахІахвпІта йгІаквхІыргылпІ альарыбыгІв апны (асабиква рджъауапква) акубикква зчваква къапщу. (асабиква йаладыргылитІ акубик къапщква. Ужвы гІвкубиккІ чІыхвкІ гІашвахвта акъапщква йрыквшвыргыл (абжъагІвы асабиква ахъвмарща йшалу йырхъвыхитІ).

-Ужвы, ачІыхвква гІашвахв, рхъахъ агІважъква аквшвыргыл. Зъарайа йатахъхаз гІважъта? (гІвба). Ужвы ауарджъакъ аквхІцІапІ, запш чвайа йгІахІахвуаш? Швапшы ужвы, йамгІаныйа йаквхІцІаз? (тдзы). Йшпаъу ауи? (йпдзапІ, йдупІ)

-ШвызгІвадахатІ асабиква, швапшы зымгІва хІацыта атыдз ду пщдзата йшаквхІцІаз.

АпхъарасахІат аитог:

-АчІвыйа акубикквала йхІчпаз? Ачваква рыхъызква абаза бызшвала йгІасазхІвашда? (къапщы, гІважъ, квайчІва)

АпхъарасахІат 50. Тема «АцІлауатраква»

Амурад: ацІлауатраква рмгІаны, ауат сабапрата йрылу, ауат рчваква, рквпшыраква, агъныла ацІлауатраква агъныла йшынкъвыргауа, асуратква алыхра.

Адгалра: асурат ауатра гІанарбауата, йапшым ауатралыцІква (амуляжква), аппликацияква (абанкІа, анаша, апІатІражан), клей, тшрыцкъага салфеткІа.

АпхъарасахІат акІвшаща:

АбжъагІвы асурат дйырбитІ (ауатра, ауатралыцІква гІайуа) асабиква ауи асурат йану йгІайархІвныс дрыхІвитІ.

-Асабиква, асурат апны йыжвбитІ ауатра. АчІвыйа ари уатра апны йгІайуа? (асабиква рджъауапква) ТамампІ, ауатра апны ауатралыцІква гІайитІ. АхІасаква рпны ауатралыцІква гІайитІ. Ауат йхъгІата, йдута йгІайырныс ахъазла ауат нкъвугара атахъыпІ. Йыурашвара, дзы рыцІаучвара,

ашварахъваквa гIалужвара атахъыпI. XIрабашвырдыр ауатралыцIквa, ауаса ауи апхъала тшпсцара дакъикъа хIчпапI.

Тшпсцарадакъикъа.

XIуатрачкIвын цкъадза йынкъвыгIгитI(тшхъдыркIбитI)

Ансимшы ауи хIахъпшитI. (тшынадыркъвитI)

Щымтадза ахIасаквa хIрашвитI, (арашваща гIадырбитI)

Ашварахъваквa кIахIпситI. (рнапIквa щтIырхитI)

Дзыла адгъыл нахIырхъитI. (адзы ацIачвара йашIпшитI)

Абар йгIайытI хIара хIкIамбыста, (тшцтIырхитI)

ЙшвпIахатI хIара хIкIамбыста! (тшнадыркъвитI)

Йыгъбжъашвахуам асатыр! (тшдрычIвайитI)

Марджъа тIакIв швамцIыцI -хIва йцIрытI! (щапIыла йаквпитI)

-Ужвы асуратквa ауатралыцIквa зну ауатра апны йшлaшвцIарыз апшта йадзхъашвцIа. XIашвырпшых хIуатра шцаз.

АбжъагIвы ауатралыцIквa длырбитI, асабиквa ауат рчва, рквпшыраквa рхIвитI.

Ахъвмарца «ЙгIацIагIгахитI атшыгIвра»

Аджъагъаща апны ауатралыцIквa ашвырквa тшаларпсатI. Асабиквa амыкъым ьадзагIасуа ауат алырхитI, рыхъызквa цри бызшвала йырхIвитI.

-ШвызгIвадахатI асабиквa! Швари швтахъума, заман шарда йнайырныс хIуатралыцIквa? Ауи ахъазла ауат абанкIаквa йыртарцIитIта йхъыргIвитI, ахъгIваща йара технология амапI.Ауи швмамаквa йырдыритI.XIара картон йгIалху ауатралыцIквa йхъыгIгIвуштI.Йызбахъада швунагIваквa рпны ауатралыцIквa шхъыргIвауа? (абжъагIвы акартон йгIалху ауатралыцIквa йшитI, йаргъи абанкIа асурат апликация астал йыквицIитI, асабиквa ауатралыцI йазырхауа цри бызшвала йырхIвумца абанкIа асурат йаквдыркIльейитI.

-Асабиквa ари ачIвыйа? (пIатIражан), анаша шпаъу? (асабиквa рджъауапквa). ШвызгIгIвадахатI, бзита швуыс швырхъйатI, ужвы йхъыгIгIваз ауатралыцIквa хIырпшыхпI, агъныдза ашIуна йтахIыргылпI.

АпхъарасахIат аитог:

-Асабиквa, ачIвыйа йахъчIва хIызквчважваз? АчIвыйа уатралыцI ззырхIвауа? ЙабагIайуа ауат? ЙгIасашвхI ауат рыхъызквa.

Амурад: апкыгыгвакв рпшыхвракв дырхъвыхитI, ражвар йалархIара, апсабара апшдзара рзгIалкIгIауа, ауи ацкъара йазабакIуа, аугIа хвыта йрыквырцIара атахъу рдыруата йбжъара, айчважвара (диалог) цри бызшвала рзахъвдаквыщтуа йбжъара.

Адгалра: агъын чIвыча, пхын чгIвыча, цхIашвы йгIалху амхквa, дзыршы зту квпIи, асыхаква акартон йгIалху, кIныхIага, абанкIа хъарпаква.

АпхъарасахIат акIвшаца:

АбжъагIвы агъны аквпшыракв райхIвитI, амш агъныла йшцауа, хIара хIшыпа апны агъын амшквa шаъу ахъанат ашIыпIакви рпны йшаъу йашIдырпшитI.

-Асабиква, апахъ швпшыстI. АчIвыйа ауаъа йыжвбауа? (асабиква рджъауапквa).

Адгъыл шабгу сыла йхъгIвапI, ласы йхъвлауа йалагатI, хътапI. Ауи агъны гIаталын акIвпI. Ансисквша агъны хIара сасра йхIызгIайитI. Ахъышвла укIылпшырквын агъны асурат убуштI, апахъ хIджввылцIырквын агъны хIара хIзахъысуаштI, чажъла йгIдыруаштI ауи шхъту. Игъи абжъыла йхIзыгIуштI. Ужвы швылаквa хъыжвгIвата швдзыргIвыстI, (абжъагIвы асрычвхIва абжъы йаквлырглитI).

-Асабиква, швара асрычвхIва швачвшвума? ХIара ахъта хIамщра ахъазла пхата тшыгIгIвычапI, йаргъи апахъ апны хIхъапалпI игъи хIнагIв-гIагIвпI. Арат ачгIвычаквa запшыйа йахъашвцIара атахъу ахъта швамщра ахъазла? ЙгIашвахвта ауат ахъашвцIа.

Дидактика хъвмарща «Агъын чгIвыча швшвышвцIа»

-Пхата тшыжвгIвычазтын, ахъта хIара хIгъачвшварым ХIацхъвмарпI ауи хIара!

Ахъвмарща «Ахъта»

-Асабиква, швапшыстI сара йгIасауыз. Йшпажвбауа, ари аIчвыйа? (мхвы). Ари цхIашв мхвыпI. Швырпшы ауат йшпдзу, ацхIашвы ачва шчваду. Йшпажвбауа ацхIашвы хъчIвачIвума момкIва йблума? (асабиква рджъауапквa). Асабиква гвы ашвтума ауи шбгIадзу? Йабаца хIымхквa? (асабиква рджъауапквa). АчIвыйа ауат йрызнийыз? (йратытI) Агъны йарыдззапI ауат. Апахъ хIанцара, амхквa ацIла йкIныхIхIапI, агъны ауат йнанауахвхаштI.

-Асабиква, ачIвыйа асы йуызгIалхуаш? (асабиква рджъауапквa). Асбаба йгIазлырхуа ачIвыйа? (сы). Ауи йшаъу жвдурума? Аргваныта уапшыркIвын ауи асы рчIвачIва злалу асыхахвыцквa ракIвпI. ХIшврыхъвмар асыхаквала.

Ахъвмарща «Асыхаква урычвхІва»

-Агъныла абнаквагъи, архъаквагъи, атдзакквагъи зымгІва асыла хъгІвапІ.ЗымгІва шкІвокІвахатІ.

Амхква йратыхквас атара йтахІцІахтІ.Ауат хІъагІвну апещ пханта йратытІ, ужвы шІыц-шІыц мхвы хІчпапІ. ЙшпахІчпуш? Атара йтахІцІахта амхвтара апахъ йджвылыгІгарквын йаташвхта йымхвхвухтІ йшаъаз йапшта. Ауаса ауи апхъала хІымачквала хъвмарща акІвхІыршапІ.

Амачвхъвмарща

ЗакІы, гІвба, хпа, пщба, хвба (амачкква закІы-закІымца йхъхІыртшитІ)

ГІамдара апахъ хІа хІцатІ (рымачквала амгІвайсра гІадырбитІ айшва апны)

Сбаба дукІ хІырчІвчІватІ хІа. (рнапІквала йдырчІвчІвитІ)

АцІарахвыщквагъи рымгва азна йхІырчатІ(рымачквала ацІараква рчара гІадырбитІ)

УадыргІвана хІгІатагІвзытІ. (атагІвзра йашІпшитІ, рнапІсыргвыцІа рымачвдула йбжъыргитІ)

Асы хІцырпІла хІпынква хІнадзахІтІ, (рнапІква дыркашвахитІ)

ТшхІыркашвахын игъи хІпхахтІ! (рдзамгІваквала йырхъыситІ)

-Йшвыз амхква атара йгІатыхІпІ, апахъ йджвылгІгапІта йкІныхІхІапІ.

АпхЪарасахІат аитог:

-Асабиква, ачІвыйа йахъчІва хІызквчважвас? Йшпаъазлауа агъны? Агъныла шпатшыгІгІвычара атахъыйа?

АпхъарасахІат 52 Тематика амш «Анчва рымш»

АхачІвква:

1.Асабиква ахІбачва хвы рхъарбауа, чІахІ рзырчпауа йбжъара

2. Анчва хвы рхъарбауа, чІахІ лзырчпауа мораль хІагІала йбжъара.

3. Асабиква псы зхъу зымгІва хІальальта пшката йырзаъазлара шатахъу рыларкІра.

4.Рыбзызшва тшауацІнадрыхитІ, ракъыль дрыбагъьитІ.

І. Йапхъахауа амш ахъвы.

-Асабиква, швгІасрагвитІ хІара хІпаравозик хІаквчІварныс. ТшаншвыргІал, тынчта шваквчІва. (асабиква азаджв-азаджв йцІыхъва йтагыла йгІалагылитІ, азаджв йкІалта ахъари йымата)

ХІара амГІва хІыквлитІ.

Ахъвмарща «Апоезд джъащахъва»

Амурад: асабиква ахІба йхІвауа йаздыргІвуа, ауи йажва рГІауа, ауи йырзыйыргылуа ахачІвы рзырхъйауа йбжъара. Ръапльапкъ рыбагъъара, анаГІв-гІагІвра зГІвадара рыларкІра.

-ЙыГІвитІ, йыГІвитІ, хІпаравоз

Чух, чух, чух- абжъы гІагитІ,

Чух, чух, чух- хІара хІагитІ.

«Асабиква апаровоз йынкъвнагитІ» абжъаГІвы йГІакІнищтитІ.

-Дызда араъа йчІвыуа? (акыб ацІахъ ацгвычкІвын йыщІачІвапІ).

-АчІвыйа ХІцІиса, йуызкІашваз? (абжъаГІвы асабиква йрайхІвитІ, ацгвычкІвын амама йшазымдыргІвуаз, йгвыжвкІта аунаГІва йшГІаджвылцІыз, йаргъи йГІващата йзымцахуата йчІвыуа акыб ацІахъ йыщІачІвата йшГІарауыз)

-УымчІвыйуын ЦІиса! ХІара хІнауцхъругІуштІ, умама дГІахІаухуаштІ! Мама лаъара при дгъыквым адунай!

Сан.

Сан! Сан!

ЙзачІвытагъи бхъГІайа сан.

Сан! Сан!

ЙзачІвытагъи бпшкайа сан.

ЙзачІвбзидздзайа сан бъасану.

ЙзачІвгвыргъъара сан бъасыцу!

Йсыхъыргъи схъа. Йсыхъыргъи смахъа,

БсыщпІ бара! БсыщпІ! *КІъанджъа Р.*

Дидактика хъвмарща «Дасу ймама»

Ахъвмарща амурад: апсауышвхІаква рыхъаз дыррата йрыму рыбагъъара, (цгвы акІвымкІва).

- Йгъаъам, араъа уара умама, угвы акъвумырпын, уан ужвгъи хІылзыпшГІуштІ. Уара угвасра ухъхІраштылра ахъаз хъвмарщакІ ухІырбуштІ, хІацхъвмарпІ!

Ахъвмарща «РыцІа йагъъуда?»

Амурад: асабиква разазыаща рыбагыара, ракъыль рыбагыара, ркоординация рыбагыара.

-Циса, ура умама улзымцІгауата угІаджвыквылма, умама лгвы шакъвпуа удырума? Уанцахра, йысыргІва мама- хІва йлаухІвра атахъыпІ. Зынгы ауи апш уымчпахын! Абар утдзгы гІахІаухтІ, рачвакІы йаларпІатІапІ?!Дызда арат зымгІва хылазпсаз? Ацыгв чыр йанджвылцІуаз аунагІва шалнамыргаз асабиква йырнахІвитІ. Асабиква ацгвы аунагІва алдыргитІ (акІьанджкъва йкІарпІлу гІархъвшитІ, дасу атара йтарцІахитІ).

Дидактика хъвмарца «Мама лцхърагІагІвчва»

Амурад: асабиква ахІбачва йырцхърагІауа йбжъара, рунагІва апны рныбыжъ йаквыргІапсу ауысква рхъйачІвы йырзычпауа йбжъара. Агвып ацзакІыта йзынхауа рылархІвара.

Ацгвы: - ШвызгІвадахатІ! Ацыгв чыр швшацхърагІаз, швшацхъвмарыз, ахъазы йшгІаныжвымжбыз. Зынгы швмамаква шврызгвыжвкІта тшаъашвымчІвахын, ауат раъара бзи швызбауа, йшвхъгвыргІвауа адунай дгъиквым! ШврыздыргІвы шванчваква, ргвы йалшвмырдзгІан! Сара амгІва швъаквылуа быгІвнифа швыстныс стахъыпІ, арат ачІваква, йшвфа йшвзыхІалъальхатІ.

-Асабиква хІара агвып хІгІайхра атахъыпІ, дасу швчІварта швазцах (авагонква йрыквчвІитІ)

ГІамдара.

1.Джъгар хъвмарца: «АмгІва райшала, хІмамаква рпныла хІа хІымгІвайситІ». (асабиква йапшым аныкъващаква гІадрывабапитІ, рыпкъ рзыкІуа, йгІалкІгІу агъагыарта апны).

2. «ХІцапІ сасра» (асабиква йгІалкІгІу агъагыарта апны йхъапалитІ агъагыара йгІатымцІуа).

3.Нхара ахъвдаквцІараква: «Мама лцхърагІагІвчва» (ахъвмаргаква разкІкІра, атара йтацІара). «ХІдухахъатІ хІара» (асабиква апахъ квчІвартаква агІвымсаргала йдрыпсара).

ЙыгІвбахауа ахъвы амш.

1. Ажвар хъвмарца «Пшката тшырзынахІырхапІ»

Амурад: асабиква ражвар йалархІара, анбжъагІвра, ацацхърагІара рылархІвара.

2.Дидактика хъвмарца: «Мама лыхъазла ахІврапшдзаква».

Амурад: рымачкьва аьабаща рыбагъара, ахІалъальра, апшкара ранчва рпныла шрымазлуш рылабжьара, анчва рахъыла абзира хара йазгІашыкътa йбжьара.

3. Айчважвара: «Сан хъгІа» (асабиква ранчва рыхв рхъарбауа, ахІбачва хвы рзырбауа, абзира рылархІвауа, ахІбачва йрыздзыргІвуа, рхІалъ-шанква аьадаб, анамыс рыларкІуа йбжьара.

Ан-абачва рыдынхалра:

1. Анчва йапшым ртгІачва кІарткьва агвып апны аблын йкІыдырцІитІ, напІыла йырчпаз йапшым апкъвыгІвакьва анчва йрыквыргІапсуа йдрахІазыритІ.

2. Айчважавара «Цри бызшва асабишка йгІадзынгылща апны».

АпхъарасахІат53 «Швымш бзита!» «АчІвагъваракьва»

Амурад: рылшаракьва йалархІара, ракъыль рыбагъара, рымачкьва аьабаща рыбагъара, йапшым агеометрия афигуракьва (квадрат, треугольник, круг, прямоугольник) ауат рквпшырала йырзалыхуа йбжьара.

Адгалща: алокІ тара, гъадза(обруч) ачва къапщыта, удзышвата, гІважътa.

АпхъаасхІат акІвшаща:

- Асабиква, уахъчІва сасы джьащахъва хІызгІайтІ. Ауи «АчІвагъвара» акІвпІ. АчІвыйа чІвагъвара ззырхІвауа? (линия). ХІара уахъчІва йхІырхъвыхуаштІ ауи хІчІвагъвара, йапшым афигуракьва шачпауа. **Дидактика хъвмарща:** «Чва къапщы (гІважъ, чыхв, удзышва) нкъвызгауа»

- Ужвы алокІ атара (волшебный сундучок) (атара йапшым ачва амапІ атланыкъвакьвала) йгІахІрыхъынхІвпІ. Запш тланыкъвайа йгІахІрыхъванчыз? (удзышва). Йынкъвызгауада удзышва чва, йзымуда? (асабиква рджъауапкьва). АбжьагІвы йапшым ачвакьва зымгІва гІалылкІганцІкІъа йахъылршвтитІ, асабиква атланыкъвакьва заш чву йаму йлархІвитІ.

Практическа нхара: «АчІвагъваракьвала апщгъыщІара райша (квадрат) гІаныршаща»

Амурад: ачІвагъваракьва гІадрьсабапуа, йапшым афигуракьва (хгъыщІаракІ, пщгъыщІаракІ) квадрат рзгІаныршауа йбжьара.

- Асабиква, ачІвыйа хІлокІатара (волшебный сундучок) ужвыгъи йту? ХІташвырпшыстІ. Арат йапшым ачІвагъваракьва (линии) тапІ, ауат атланыкъвакІ чвадапІ, атланыкъвакІ чвапщпІ, ачвакьвала йадзхъахІшвырцІа, ачІвыйа йгІанхІыршаз? Ужвы ачвада тланыкъвакьвала йадзхъахІцІапІ. Абжа ачвадакьва гІахІахвитІ, ауат йрынгІалуашта ахъари тланыкъва ргъыщІаракьва

йрыквшвауата йадзхъахІцІитІ, запш фигурайа йгІанхІыршаз?
(пщгъыцІаракІпрямоугольник).

Тшпсшарадакъикъа.

ХІан мажвадза бзикІ лкІвахІитІ,

Чашв хІзылрыдзуашта.

Саргъи ауи сылзынадзитІ,

ТакІв сылцхърыгІушта.

Амажвадза хвыц гъажъква,

Бзита йсрыгІвитІ са,

Мама лапшта рхъатаква бзита йцІасыртшитІ,

Ахвша йтасрышвитІ, йбылуа йдзитІ,

Мама йгІасылтитІ сачвхІвыумца йысфитІ.

Дидактика хъвмарща «ЙазкІкІых аквадратква»

Амурад: асабиква аквадрат амгІаны гІаргвынгІвуа, цри бызшвала ражвар йалархІара.

-ХІквадратхвыц нбжъагІв щарда абна апны йбзазауата йамапІ.Ауат зымгІва дасу атыдзгъраква рпны йбзазитІ. МышкІы апстхІва квайчІваква абна хънагІватІ, аквадрат агІвзачваква йрыцта йгІващатІ, ртыдзква гъраухуам. ХІыршвырцхърагІа ауат, дасу афигура зчІву агъядза (обруч) ауи апш чва зму аквшвцІа, йшвчпауагъи цри бызшвала йгІасашвхІв.

Асабиква агъядза йгІважъу аквадрат зчва гІважъу йаквырцІитІ,ауи апшымца ахъанатгъи алырхитІ.

Дидактика хъвмарща «ЙпщыгІвхауа чІыдапІ»

Амурад: асабиква агеомерия фигураква йырзалыхуа, ахъызква рзыхІвауа йбжъара.

-Асабиква швапшы, хІара ХІквадрат агІвзачваква рсуратква йагІвытІ.ХІдшвырпшы ауат,рыхъызква хІшвырхІва.Запшыа арат рыуа йчІыду? АчІвыйа ауи ахъарат йызларапшым. (асабиква рджъауапква). Ужвы хІчІвагъвара апны йцахра атахъыпІ.

-ХІузыразпІ АчІвагъвара! Бзила!

АпхъарасхІат аитог:

-Асабиква, ачІвыйа йахъчІва хІызквчважваз? Йшпаъу аквадрат?
АгъыцІараква йаъарума? Ахъарат афигураква рыхъаз ачІвыйа?

Ахъаква.

1. Асаби йныбыжьла штшалихуа, йхІаль псахрата йгІалалуа.....	1
2. Асаби йысквш ауацІа псахрата йгІалалуа.....	2
3. Йысквш уалагата хсквшадза асаби шыцрата йгІайылалуа.....	2
4. Хсквша уалагата быжьсквшадза асаби йщагаща псахраква.....	2
5. Атурасы суратква гІарысабапща абызшва рдырра апны.....	3
6. Йапшым апхъарасахІатква (занятия).....	4
7. АпхъарасахІат 1 «Адзын».....	6
8. АпхъарасахІат 2 «Абна апны йгІахІпшІашваз».....	7
9. АпхъарасахІат 3 Тема «АбнапсауышвхІаква».....	9
10. АпхъарасахІат 4 Тема «Адзы апсабара апны».....	11
11. АпхъарасахІат 5 Тема: «Ашвыркви ауатралыцІкви».....	12
12. АпхъарасахІат 6Тема: «Абаза фаша».....	14
13. АпхъарасахІат 7Тема «Аъамапсымаквашагамачвакваша».....	15
14. АпхъарасахІат 8 Тема: «АхІврапшцзакваша».....	16
15. АпхъарасахІат 9Тема: «АгІвычІвгІвыс йъапІтлапкъ».....	15
16. АпхъарасахІат 10 Тема: «Амачвакваша».....	20

17. АпхьарасахІат 11 Тема «Гъны».....	25
18. АпхьарасахІат 21 Тема «АгІапын».....	31
19. АпхьарасахІат 31 Тема «Пхны».....	36
20. АпхьарасахІат 41 Тема: «Апоезд джъащахъва асасчва».....	43
21. АпхьарасахІат 42 Тема «Сара с-Псадгъыл- сара скыт».....	45
22. АпхьарасахІат 43Апроект «Атурыхква хІрыпхьитІ» Амчыбыжь книга йаквыргІапста.....	46
23. АпхьарасахІат 44. Тема «Сара стГІачва».....	48
24. АпхьарасахІат45 Тема «Абазаква ршІалахІвара ахарГІвазара».....	51
25. АпхьарасахІат 46. Тема: «Асуратква рыдынхалра (агІвна псауышвхІаква)....	52
26. АпхьарасахІат 47 Тема: «Асквш агІамтаква».....	54
27. АпхьарасахІат48 Тема «Абаза уысагІвчва рымчыбыжь» «Асаби уысаква»...56	
28. АпхьарасахІат 49 «ХІара тдзы аквхІцІитІ».....	58
29. АпхьарасахІат 50. Тема «АцІлауатраква».....	60
30. АпхьарасахІат51 Тема «Гъны».....	61
31. АпхьарасахІат 52 Тематика амш «Анчва рымш».....	63
32. АпхьарасахІат53 «Швымш бзита!» «АчІвагъвараква».....	65